

HADE

euskara ikasten ari garenon aldizkaria

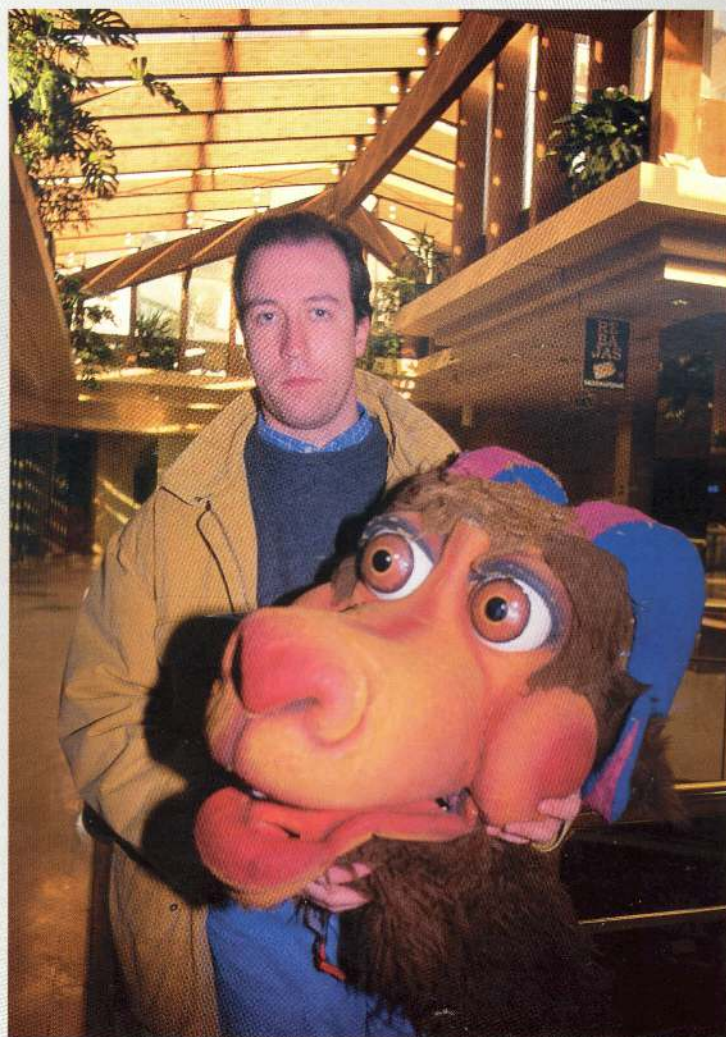
278. Zenb.

1998ko otsaila
375 pta. / 18 libera
(B.E.Z. barne)

Merkataritza justua
hegoaldeko ekoizlea
ez zapaltzeko bidea

Javier Juanes:
“Festak lehen ez ziren opor-egunak”

RUBEN

X. ELIZABAL

SALAZAR

2 Gasteizko Tau Cerámica edo Baskonia saskibaloi-taldeak jokatzeko duenean, **hutsarteetan** mutil alai eta jostari bat aritzen da, **aker**-buru bat jantzita, **jauziak egiten**, diabolarekin jolasten, jendea animatzen: Aker da, taldeko **panpina** edo maskota. Eta argazkian hala **ematen** du, baina Ruben ez da Aker. Baskoniak haur eta gaztetxoek begira, marketin-**arduradun** bat du, Ruben Salazar alegia. Akerren barruan beste mutil bat dago, eta hasieran beste bat.

Gure mitologian oso animalia ezaguna da akerra, **azkarra** eta

bizia. Horregatik aukeratu zuten akerra. Aker-burua goma-espumaz egina da Malagan: "Haurrek, gaztetxoek, asko maite dute, eta ikutu gura izaten dute, eta adarretatik heltzen diote. Eta horrela hondatu egiten da" esan zigun Rubenek. Baina Aker ez da horregatik builaka hasiko, ez baitu hitzik egiten, animalia delako.

Baskoniak eta Arabako Foru Aldundiak **hitzarmen** bat **izenpetua** dute Aker eskolaz eskola ibiltzeko. Hor **kokatzen** da "Aker-en hirukoa. Osasun giroan bizi: irakurtzen, jolasean, farrez..."

ekimena. Irakurketa ikasketekin lotzen dute, jolasa **aisialdiarekin** eta barrea kirolarekin. Lau urte bete ditu drogaren aurkako ekimen honek. Eta Aker doan tokira Ruben ere bai. Beste bi laguntzaile ere joaten dira, euskaldunak biak: Aker-en ahotsa dira. Baina **ziur** laurak –eta zaletu guztiak– **ados daudela** esaldi honekin: "Jotake, irabazi arte!". 1997-1998 denboraldian sarri oihukatu dugu esaldi hori Baskoniaren alde, eta hain ondo jokatzeko segitzen badute, seguru Europan ditugula berriro, puntaren puntan. Taldearen **zilarrezko ezteiak** ospatzeko, zer hobeagorik?

HUTSARTE.- Etenaldia. *Tiempo muerto*.
AKER.- Macho cabrío.
JAUZIAK EGIN.- Dar saltos.
PANPINA.- Muñeco/a.
EMAN.- Parecer.
ARDURADUN.- Encargado/a.
AZKAR.- Ernea, arina.

HITZARMEN.- Akordioa.
IZENPETU.- Sinatu. *Firmar*.
KOKATU.- Jarri. *Ubicar, colocar*.

EKIMEN.- Iniciativa.
AISIALDI.- Tiempo libre.
ZIUR.- Seguru.
ADOS EGON.- Bat etorri. *Estar de acuerdo*.
ZILARREZKO EZTEIAK.- Bodas de plata.

2	IKUSMIRAN	Ruben Salazar	2
3	ERREPORTAIA	Fournier karta-museoan ordagoka!	4,5
3	ELKARRIZKETA	Javier Juanes: "Festak lehen ez ziren opor-egunak"	6,7,8,9
3	ERREPORTAIA	Orain 500 urte juduak Nafarroatik kanpora	10,11
1	LABURRAK		12
2	INKESTA	Alkohol-tasa 0'8tik 0'5era jaitsi nahi dute. Ados al zaude?.....	13
3	ERREPORTAIA	Juan Garmendia Larrañagaren "El mendigo" liburua	14,15
3	ELKARRIZKETA	Jose Mari Etxenagusia: "Kirol profesionala ez da osasungarria"	16,17
1	PORRUSALDA		18
3	ERREPORTAIA	Merkataritza justua, Hegoaldeko ekoizlea ez zapaltzeko bidea	19,20,21
1	HAU MUNDUA		22
3	DISKOAK	(Iñigo Zeberio / JoseIna Etxeberria)	23
3	LIBURUAK	(Agurtzane Aiestaran)	24
2	BAI, ESAN	Santurtziko Udal Euskaltegian Gutun-lehiaketako sariak banatzen. "Teknologia berria eta hizkuntzaren garapena" mintzagai Expolangues-en	25
3	EUSKALTEGIRO	Euskaltegiko ikasleak Esther Ferrerren erakusketan	26,27
3	ERREPORTAIA	Ergelkeriak ere merezi du Nobel saria	28
3	ERREPORTAIA	Auñamendi (Patxi Zubizarreta)	29,30,31
3	EZETZ ASMATU	(Luis Manterola)	32,33
3	IPUINA	Ezusteko deia (Arantxa Iturbe)	34,35
2	ABESTIA	Gizontxo, gizontxo (Imuntzo eta Beloki)	36
3	HOROSKOPOA		37
	JOLASEAN	(Luis Manterola)	38,39
3	ZINEA	Karra eta konpainia (Begoña del Teso)	40,41
3	KOMIKIA	(J.I. Miguel Amoztegi)	42,43,44,45
	SOLUZIOAK		46
2	MUSIKANTOI	Hemendik at!	47

1 2 3 4 **HABE MAILAKA IRAKURRI**

Irakurle hori:

Dagoeneko badakizu aldizkari honetako erreportaiek eta zenbaki bat dutela artikuluen zailtasuna adierazteko. Beraz, eta HABEren programazioa oinarri, zailtasun-mailak zenbakiak ipiniz adierazten jarraituko dugu. Dena den, ez nahastu programazioaren urratsekin!

HABE 278

HABE

Helduen Alfabetatze eta Berreuskalduntzerako Erakundea
Erakunde Autonomiaduna

Autonomi Elkarteko Administrazio Orokorra:
HABE
Tel. (943) 41 26 00
Faxa: (943) 41 26 01

ERREDAKZIOA:
Iñaki Ugalde
Asis Eizmendi
Ion Imanol Iturrioz

DISEINUA ETA MARRAZKIAK:
Enrike Larrarte

AZALEKO ARGAZKIA:
Xabier Elgezabal

IRARKOLA:
Evagraf S. Coop.
VITORIA-GASTEIZ

LEGEZKO GORDAILUA:
BI-2251/81
ISSN: 0212-6788

Fournier karta-museoan

3 F.O. Ghery-ren museoa ez da Euskal Herriko bakarra, ez horixe! Badira beste batzuk ere, **eder askoak**, nahiz sarreran lorezko txakur **erraldoirik** ez duten. Adibidez, Gasteizko Fournier Museoa; ondo mereziak ditu honek ere loreak eta **losintxak**. Izan ere, izugarria da barruan duen **ondarea**. 18.500 karta-joko ditu, eta erakusketan, 300.

Sei hilabetez behin erakusketaren zati batean aldatu egiten dituzte kartak. Museoa Cuchilleria kalean dago, Bendaña Jauregian. Museoko gure gidaria bertako zuzendaria izan zen, Jose Egia.

Bilduma Heraclio Fournierrek hasi zuen XIX. mendeko bi karta-jokorekin: "Orain, ditugun karta-joko interesgarrienekin **hiru-orriko** batzuk egin nahi ditugu, hona etortzen direnentzat, eta mundu osoan ezagutzen ditugun 800 bat bilduma-egilerentzat" esan zigun J. Egia.

Kartak egiteko tresneria

Kartak **era** industrialean egiten XV. mendean hasi ziren, ordu arte **eskuz egiten** zirelako. Mende horretako kartetan lau kolore erabiltzen omen zituzten: urdina, gorria, berdea eta beltza. Baina museoan badira Alemaniako karta zoragarri batzuk, gerokoagoak, 16 kolorez eginak.

Bestalde, Heraclio Fournierrek 1868an erabiltzen zuen tresna bat, litografiak egiteko, oraindik martxan dago jauregian. Inprimatzeko moduak ikasteko ikastaroak eskaintzen dituzte. Silografian erabiltzen ziren egurrezko molde batzuk ere badira, XVII. mendekoak, Nafarroakoak. Bateko urrean Nafarroako **armarria** ageri da.

la 19.000 karta-joko daude

"Izan ere —esan genion Jose Egia— kartek herrien historia ikasteko balio dute ia-ia". "Nola ia-ia? —erantzun zigun. Ia-iarik gabe". Eta hala da. Kartetan gai asko erabili dituzte historian zehar: Ingalaterran jendea nola janzten zen, Errioxako ardoa, edo Japoniako poesia... 56 gai dauzkate karta-bidez jasota.

Zarra, Panizo, Galarraga...

Karta oso bitxiak daude museoan. Adibidez, karta batzuek barruko aldetik pentagramak dituzte, eta pentagrama bakoitzaren ondoan kartaren marrazkia. Karta frantsesak dira: bihotzak, **hirustak**... daude. Pentagramak vals-ak dira gehienak, Urtezahar gauean

jotzekoak. Karta horiei "kotiloi-kartak" esaten diete.

Beste karta batzuek txokolatearekin dute zerikusia. Espainian txokolate-fabrika batzuek karta-joko oso-osoak oparitzen zituzten 1920tik aurrera eta 1940-50 urteetako kirolariak, futbolariak esaterako, jarri zituzten kartetan: Panizo, Eizagirre, Nando, Zarra... Karta horietan urreak, bastoak, ezpatak eta kopak daude. Espainiako karta-joko gisara ezaguna da hori. Italian ere antzekoa erabiltzen dute, baina ez da Frantziakoa, ezta Alemaniakoa ere. Alemanian gaur egun Frantziakoa erabiltzen omen dute, baina alemaniarrek badituzte beste karta batzuk, **beretzkoagoak**: Euskal Herrian urreak edo hirustak bezala, alemanek **ezkurak**,

ARGAZKIAK: X. ELGEZABAL

EDER ASKOA.- Oso ederra.
ERRALDOI.- Gigante.
LOSINTXA.- Lausengua. Lisonja.
ONDARE.- Patrimonio.
BILDUMA.- Saila, sorta. Colección.
HIRU-ORRIKO.- Tríptico.
ERA.- Moldea. Modo.
ESKUZ EGIN.- Hacer a mano.

ARMARRI.- Escudo de armas.
HIRUSTA.- Trébol.

BEREZKO.- Natural.
EZKUR.- Bellota.

ORDAGOKA!

txintxilinak, hostoak eta bihotzak zituzten. Eta lehenago animaliak: **basurdea**, lehoia, zezena... Animalia horiek dituzten hiru karta daude Bendaña Jauregian, XV. mendekoak. Eta, uste denez, egundaino Europan aurkitutako zaharrenak ere bai. **Ekialdeko** kartak ere badira, borobilak.

Tarota

Espainiako kartetan sotakoak, zaldunak eta erregeak daude, baina erreginarik ez, eta Italian bai XVII. mendez geroztik. Tarotean ere badaude emakumeak. Eta Tarotarekin oso harreman estua zuen emakume batek, Maritxu Güller zenak (Ikus HABE 210. alea) Euskal Herriko Tarot bat egin zuen. Maritxu Güllerrek gure mitologiako pertsonaiak hartu zituen bere Taroterako: **basajaunak**, sorginak... Baina bateko kopa, esate baterako, Estibalizko **pontea** da. Eta Tarot horretan, bestalde, herri-medikuntzako sendabelarrak

daude, eta Taroteko giza irudiak Baztango jantziekin. Tarot hori museoak berak eskatu zion Maritxuri egiteko, eta horrela ospatu zuten Fournierren bildumaren 75. urteurrena. Marrazkiak egiteko, Gasteizko marrazkilari bat hartu zuten, Mintxo. Maritxuri Uliako sorgina esaten zioten. Donostian bizi izan zen urte askoan. Eta Donostian egindako karta-joko bakarra ere, XVIII. mendekoa, hantxe dute museoan.

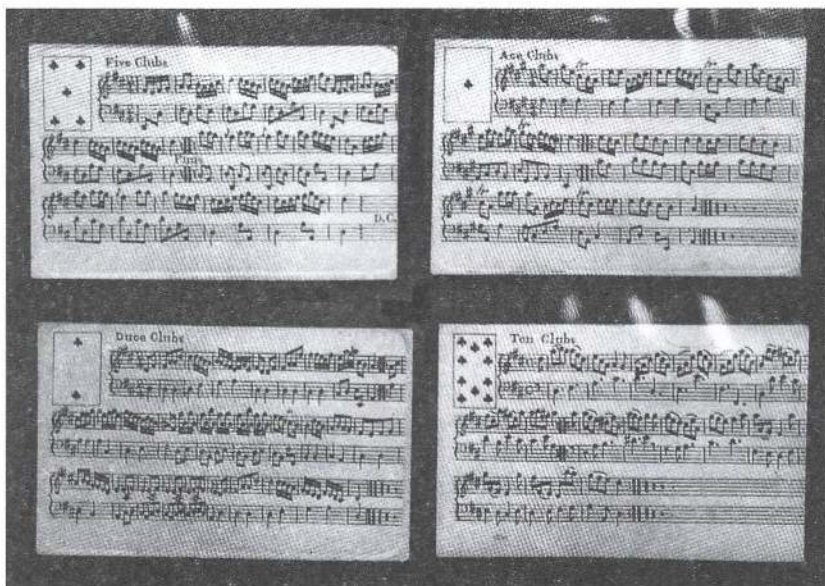
Karta batzuk vals-ak dira

Europako Tarota Italian sortu zen XV. mendean Milan eta Ferrarako Korteetan. Mende hortako Tarot bateko bost karta badituzte Gasteizen, Visconti-Sforza familiarenak, bereziak, **urrezko hornidurekin**, eta eskuz eginak. Bateko urrean Mantuako Dukeen armarria dago. Duke horien **abizena** Gonzaga zen: "Oxford-eko

ikertzaile batek dioenez –esan zigun J. Egiak– Isabella Deste Gonzagatar batekin ezkondu omen zen, eta emakume horren ahizpa Ludovico el Mororekin omen zegoen ezkontuta. Isabellak eztei-**-opari** karta hauek jaso omen zituen ahizparengandik". Ludovico el Moro Leonardo da Vinciren babeslea izan zen.

Ikastaroak ere ematen dituzte

Tarot hori pergamuaren gainean dago eginda, baina sedazko kartak ere badituzte, edo zilarraren gainean egindakoak, edo marfilezko erotiko batzuk oraindik erakutsi ez dituztenak. Egun, kartak mahai-gainean **ahozpez jarri**, eta ezin da jakin zein karta den. Garai batean bai, ikusi egiten zen **arerioaren** karta. Horregatik hasi ziren XVII. mendean kanpoko aldean marrazkiak egiten, eta horregatik hasi ziren, baita ere, kartak hiru orri elkarri pegatsita egiten: barrukoa, kanpokoa eta erdikoa. Kartulina ez baitzen XIX. mendera arte azaldu. Parisen, orain dela gutxi, 52.000 karta azaldu ziren kanpoko marrazkirik gabekoak, liburutegi batean. Liburuen afitxak egin zituzten kartekin. Eta Parisen, baita ere, 1868an Heraclio Fournierren kartek sari bat jaso zuten. Horregatik, 1970. urtetik aurrera Fournier kartetan "Casa fundada en 1868" jartzen dute. 1936an Francok Kataluniako eta Euskal Herriko karta-joko batzuk **debekatu** egin zituen, eta urte horretan berriak egin zituen Fournier lantegiak. Jose Egiak esan zigunez, kataluniar asko etortzen omen da museora. Ea bada, gehiagotan etortzen diren –eta joaten garen– Bilbotik bueltan besterik ez bada ere.

TXINTXILIN.- *Cascabel*.
BASURDE.- *Jabalí*.
EKIALDE.- *Sortaldea*. *Este*.
BASAJAUN.- (Mitologia). *Señor del bosque*.
PONTE.- *Pila bautismal*.

URREZKO HORNIDURA.- *Revestido de oro*.
ABIZEN.- *Deitura*. *Apellido*.

IKERTZAILE.- *Iker(tu)+zaile*.
Investigador/a.
EZTEI-OPARI.- *Regalo de bodas*.
AHOZPEZ JARRI.- *Poner boca abajo*.
ARERIO.- *Aurkaria*. *etsaia*.
DEBEKATU.- *Eragotzi*, *galarazi*.
Prohibir.

Javier JUANES

3 Javier Juanes Salamancan jaio zen, baina Donostian bizi da azken 20 urteotan. Euskaldun berria da, emaztea bezalaxe. Mendizaleak dira eta mendiko argazkiak egiten hasi ziren. Baina mendietan, **ibarretan** herriak daude, jendea bizi da... Eta jende hori hasi zen Javierren argazkietan ateratzen. Giro berezi batean harrapatzen zituen Javierrek, festa-giroan alegia. Milaka diapositiba egin ditu Euskal Herriko festei buruz, eta lau diaporama Gipuzkoako festei buruz. Gipuzkoako festa hauek **urtaroka** bildu ditu. Ez daude festa guztiak, baina asko bai: 25.000 diapositiba baino gehiago ditu Gipuzkoako 37 festari buruz. Hainbat euskaltegitatik ere deitu diote bere emanaldi dotore eta ikusgarriak eskain ditzan. Hiru ordu-laurdenetan 640 diapositiba erakusten ditu. Teknologia aurreratua erabiltzen du: ordenadore-programa batekin aritzen baita. Horra, teknologia eta betiko ohiturak **uztarri** berean!

HABE.- Atzera begiratzea atsegin omen duzu.

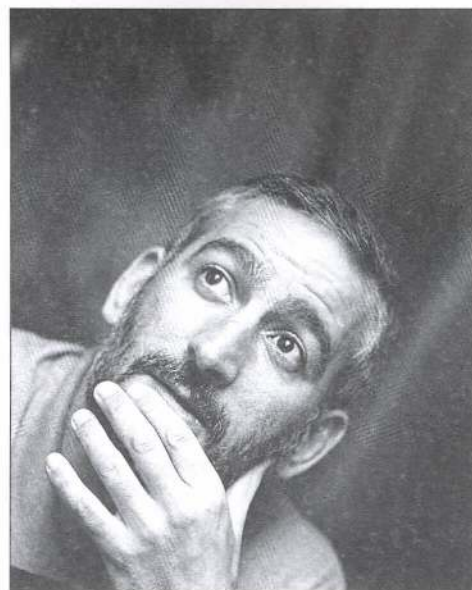
JAVIER JUANES.- Ordenadoreekin lan egiten dudanez gero, asko gustatzen zait atzera begiratzea eta galtzen ari diren ofizioak eta bizimodua ikustea eta **aztertzea**. 42 urte ditut eta 17rekin hasi nintzen mendian argazkiak egiten, ez bakarrik parajearenak, jendearenak ere bai. Argazki-kamara aitzakia da jendearekin hitz egiteko. Emaztea donostiarra da, eta hona bizitzera etorri nintzenean, Aldundian hasi nintzen hemengo liburuak irakurtzen, hemengo ohiturak, eta gauza batzuekin erabat harrituta gelditu nintzen.

H.- Zerekin adibidez?

J.J.- Bat-batean **argizaiol** bat ikusi nuen liburu batean, eta Salamancan ez dago horrelakorik. Eta argizaiol hori benetan nola erabiltzen duten ikusteko gogo sortu zitzaidan. Eta esan nuen: "poliki-poliki hasiko naiz desagertzen ari diren ofizioak eta bizimodu horiek ikusten, aztertzen." Baina ez hilburu jakin batekin, gustatzen zaidalako baizik. Emaztearekin ibili nintzen zazpi urtetan zehar, batez ere Iparraldean eta Nafarroako mendialdean. Adibidez, kaiku bat nola egiten den ikustea Erratzuko Domingo Etxanizi, hasi eta buka, hori zoragarria izan zen niretzat. Eta Domingo Etxaniz hila da. Edo **txondorra** nola egiten den, abarkak... Eta gero festekin hasi nintzen.

Festak galtzen eta berpizten

H.- Ikusi duzu galdu edo hil den festaren bat?

ARGAZKIA: X. ELGEZABAL

J.J.- Jakina! Joan ginen Nafarroako Muruzabalera. Han egiten zen San Nikolas festa. Ondoan Obanos herria da, eta han Misterio de Obanos **ikuskizuna** egiten zuten herritarrek, izugarrizko jantziekin, eta jantzi horiek aprobetxatzen zituzten Muruzabalgoek. Eta gu Muruzabalen San Nikolas ospatu zen azken urtean iritsi ginen. Antzeko zerbait gertatu da hainbat **ihauteri-festarekin** ere, galdu egin direla. Lizartzara joan ginen Euskal Dantzarien Biltzarrekoen bidez, ea posible zen hango ihauteriak berriro ikustea, eta han zebiltzan: "egingo ditugu, ez ditugu egingo..." Gauza bera gertatu zitzaigun Abaltzisketako **txantxoekin**... Galduta zeuden. Beraiegana joan ginen, eta haiekin batera lortu genuen ihauteri horiek berpiztea.

H.- Zergatik ari dira festa batzuk galtzen?

J.J.- Bizimodua aldatzen ari delako. Festak gazteek egiten zituzten garai batean, eta, gazte horiek kalera joaten badira, herritik alde egiten badute... adio festak!

H.- Argazki-kamarak ez du jendea **uxatzen**?

J.J.- Eguna iritsi baino lehen,

IBAR.- Harana. Valle.
URTAROKA.- Urtaro+ka. Urte-garaika.
Por estaciones del año.
UZTARRI.- Yugo.

AZTERTU.- Ikertu. Analizar.
ARGIZAIOL.- Argizaia biltzeko ohola, bildumena. Cerillero.
TXONDOR.- Pira de leña (para hacer carbón).

BERPIZTU.- Ber+piztu. Revivir.
IKUSKIZUN.- Espectáculo.
IHAUTERI-FESTA.- Fiesta de Carnaval.
TXANTXO.- Mozorroa. Disfraz.
UXATU.- Aienatu. Espantar.

“Festak lehen ez ziren opor-egunak”

bertako jendearekin hitz egiten dut, beti. Zer egin nahi dudan esaten diet. Eta jendea ezagututa, gero errazagoa da dena. Badakite ez naizela ohiko kazetaria, bi argazki egin, eta gero adio!

H.- Ez zinen azken urteotan Irungo eta Hondarribiko Alardeetan izango.

J.J.- Ez, ez... Baztango Arizkun-a joaten bazara, ihauterietan argazkiak egitera, kontuz! Fermin Leizaola joan zen kamara batekin, eta dena galdu zuen, kamara, argazkiak. Ez dute nahi argazki bidez beren ihauteria inork ere **zabaltzea**. Hara joan behar duzu ikustera, ez bideoan ezer hartzera.

H.- Lehendabiziko emanaldietako batek "Euskal Herria: lanetik festara" du izenburua.

J.J.- Garai batean horrela zen. Lana zegoen, eta une jakin batean festa, zerbait ospatzeko festa. Gerora agertu zen beste hitz bat, oporrak, vacaciones. *Vacuum* hitzetik dator, hutsa esan nahi du, vacío erdaraz. Hau da, ezer ez egiteko denbora. Baina baserrietan horrelakorik ez zegoen, festak baserriko lanak egin ondoren egiten ziren. Lan asko egiten zen festetan, batez ere gazteek. Festak ez ziren opor-egunak.

H.- Herri bat ezagutzeko unerik aproposena festa-garaia dela, hori diozu elkarri zeketa batean. Lanean ez, orduan?

J.J.- Lanean ari bada, ez du zurekin egoteko **astirik**. Festa-garaian, ordea, bai. Jendea alaiago dabil, ez da hain **lotsatia**, beste era batera ikusten ditu gauzak...

H.- Festetan gozatzeko modua aldatzen ari al da?

J.J.- Bai. Mitoa eta erritua ditugu.

Batzuetan mitoa gertakari bat da, edo **alegia** bat. Eta mitoa galdu ondoren, erritua ospatzen da urtero-urtero. Adibidez, Antzuolako alardean antzuolatarren **garaipen** bat ospatzen da, baina badirudi ez zutela irabazi... erritua ospatzen dute... Festa askotan egiten da pentsatu gabe alde edo kontra zauden, **tradizio hutsez**, adibidez, Deban **zezenketak**. Plastikoa ere gauzak aldatu egin ditu. Lehen ihauterietako maskarak egin egiten zituzten, eta orain batzuek plastikozkoak erosten dituzte, guztia 100 pezetatan saltzen duten denda batean. Eta lehen festa herri batean izaten zen eta herrikoek hartzen zuten parte, eta bailarakoak etortzen ziren ikustera. Orain mundu guztiko festen **berri** dugu, eta munduko edozein festa egin daiteke beste nonbait: Rio de Janeiroko ihauteriak, nolabait, Donostiakoak dira. Horrela nortasuna galtzen da.

H.- Estropadak ere sartu dituzu zeure emanaldi batean.

J.J.- Lau urtetan egin nuen. 6.000 diapositiba egin nituen. Paco Fontani ikusi nion nola egiten den trainerua hasieratik bukatu arte. Baita Kontxako bandera nola josten

zuen Maruja Carvallok. Eta gero kiroletako argazkiak.

H.- Non eskaini dituzu diaporama horiek?

J.J.- Lehendabizi kultur etxe guztiei egin nien proposamena. Sei emanaldi egin nituen udaberriko festekin. Gero Kutxara joan nintzen, eta Kutxaren bidez **iaz**, azken sei hilabeteetan ia 30 emanaldi egin nituen. Ahaztu baino lehen esan nahi dut nik erdaraz prestatzen ditudala, baina Arantxa Artetxek euskaratzen dizkidala, eta diaporaman azaltzen den ahotsa Beti Oartzunena dela.

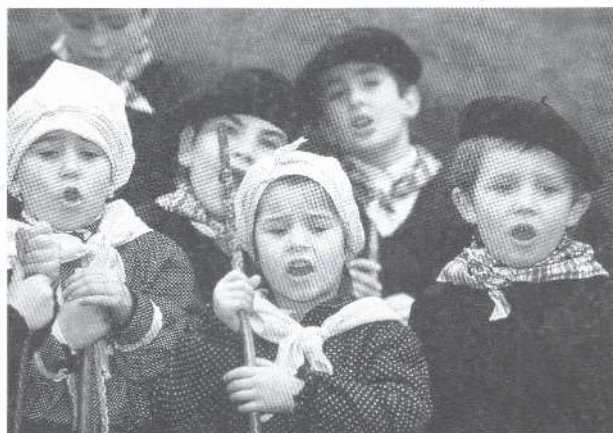
H.- Eta musika nola aukeratzen duzu?

J.J.- Hasieran New Age musika jartzen nuen, egokiena iruditzen zitzaidan eta. Baina gero Juan Mari Beltranekin hitz egin nuen hemengo musika tradizionalaz, eta hiru hilabete eman nituen **doinuak** entzuten eta aztertzen.

H.- Inoiz izan al zara euskaltegiren batean zeure diaporamekin?

J.J.- Bai. Euskaraz ilazkin eta Maizpiden ikasi nuen. Tolosan ere eman dut emanaldiren bat, eta Prim kalean zegoen euskaltegian.

Olentzero
Abaltzisketan.

Alardea Irunen.

Kaldereroak.

ARGAZKIAK: J. JUANES

Zanpantzarrak Kantabrian

H.- Beste festa batzuetara ere joateko asmorik bai?

J.J.- Beno, nik jarraitu egin nahi dut lan honekin. Baina agian kanpoko festak izango dira. hemengo festa batzuek kanpokoan antza dute, edo alderantziz. Adibidez, zanpantzarrak ditugu. Kantabriako herri txiki batean horrelako gauza bera ospatzen da, Silió herriskan, Iguña haranean.

Muruzabalgo San Nikolasak. Animaliak bedeinkatzen zituzten.

Emanaldi bat eskaini aurretik Javier Juanesek bere burua **txosten** baten bidez aurkezten du. Txosten horretan Javier Juanesen beraren eta bere lanen berri ematen du. Hiru zati ditu txostenak: 1. Egilearen **aurkezpena**. 2. Proiektu berriak **garatuz** (Gipuzkoako diaporamak). 3 Oraingo proposamena (proposamen zehatz bat egiten du, eta diru-kontuak aitatzen)

Segidan lehendabiziko atalak dakarrena eskainiko dizuegu.

1. EGILEAREN AURKEZPENA

1.1. Datu pertsonalak

Izen-abizenak: Javier Juanes de la Peña
I.F.K. 7804338 R
Helbidea: Ilunbe 5, 6-B, 20011 Donostia
Telefonia: (943) 451954 (etxekoa) eta (943) 482427 (lanekoa)

1.2 Egindako proiektuak

Argazkigintzan, hasieran **zaletu soil gisa** eta gero profesional mailan, hamazazpi urtez aritu ondoren,

1989an argazkigintzak hartzen duen **esparru** zabal horretako teknika berezi batek erakarri ninduen: **ikusentzunezkoak** edo diaporamak duen magiak, hain zuzen.

Teknika berri honen bitartez, Euskal herrian 1979az geroztik garatu nituen ikerketa lan batzuk **hezur-mamitzen** hasi nintzen. Lan guztiek helburu bakarra zuten: Euskal Herriko ohitura, festa eta tradizioak ikertzea, kultura herrikoiaz ezagutzen dugunaren alderdirik garrantzitsuenetakoa **izaki**.

TXOSTEN.- *Informe.*
AURKEZPEN.- *Aurkez(tu)+pen. Presentación.*
GARATU.- *Desarrollar.*

ZALETU SOIL GISA.- *Como mero aficionado.*

ESPARRU.- *Eremua, saila. Ambito.*
IKUSENTZUNEZKOAK.- *Audiovisuales.*
HEZUR-MAMITU.- *Dar cuerpo.*
IZAKI.- *Baita, da eta. Pues es.*

HABE 278

Txantxoak Abaltzisketan.

Markitos.

Lesakako Ihauteriak.

Lehen lan-saioaren ondorio dira jarraian aipatuko ditudan diaporamak, eta horiekin azken zazpi urteotan Gipuzkoako herririk gehienetan lauhun emanalditik gora eskaini ditut:

Ekialdetik Euskal Herrira.

Bidaia turistiko baten itxura hartuz, bertan ikus dezakegu Indonesia, India, Nepal, Tibet, Turkia, Maroko eta, azkenik, Euskal Herriko jende, ohitura eta paisaiei buruzko ikuspegi orokorra.

Euskal Herria: lanetik festara.

Ordu-erdi pasatxoan **laburbildu** ditut Euskal Herriko nekazari-guneetan zehar igaro ditudan

zazpi urte. Gure bizimoduaren bi alderdi hartu ditut lanaren **ardatz**: eguneroko lana, eta horri lotzen zaizkio egutegiko egun beltz eta monotonoak, eta festak, egutegian gorri ageri direnak eta urtean zehar **egunerokotasuna** hausteko eta erritmoa markatzeko ditugun horiek.

Nekazaritza munduko ihauteria
Gipuzkoan: Abaltzisketa. Euskal Dantzarien Biltzarrekin elkarlanean Abaltzisketako txantxoak berreskuratzeko burutu dudana. Gipuzkoako nekazari herriko ihauteria nolakoa den argi eta garbi azaltzen da.

Estropadak. Gipuzkoako

estropadei buruz lau udatan lanean aritu eta sei mila diapositiba baino gehiago atera ondoren lortutako **emaitza**. Ez dut oro har kirolari buruzko lan bat bezala hartu, herri-kiroletako disziplina gisa baizik, eta ondorioz, herri-ohitura eta tradizioen barruan sartzen dut.

Irungo alardea. Gipuzkoako festa ikusgarri eta ezagunenetarikoaz egindako lan monografikoa.

Lesakako jaiak. Herri honetan urtean zehar dituzten jaiak erakusten dira, hasi neguko solstizioko Gabon-jaietatik eta udako solstizioko San Ferminak arte; eta tartean dugu ihauteriak bizitzeko duten modu berezia.

laz 30 emanaldi eskaini zituen

Donostia elurretan. 1985ean eta 1996an izandako elurteen ondorioz **ez ohiko** irudiak jaso ahal izan genituen eta emanaldi honetan Donostia zuriz jantzita ageri zaigu.

Segurako jaiak: Gai bakarra duen lan honek Seguran ohiturak nola zaintzen dituzten ikusteko aukera eskainiko digu zazpi jai seinalatuenak azaltzearekin batera: San Andres, San Nikolas, Kandelari Eguna, San Blas, Aste Santua, Santa Engrazi (**haziak** bedeinkatzeko eguna) eta Korpus Eguna.

Ilazki eta Maizpide euskaltegietan ikasi zuen euskaraz.

LABURBILDU.- *Recopilar.*

ARDATZ.- *Eje.*
EGUNEROKOTASUN.- *Cotidianidad.*
NEKAZARITZA.- *Nekazari+tza.*
Agricultura.

EMAITZA.- *Emaria, ondorena.*
Resultado.
EZ OHIKO.- *Inusual.*
HAZI.- *Semilla.*

3

Orain 500 urte, 1498an, Nafarroako **Erresumak** juduak atzerrira bidaltzeko agindua eman zuen. Gaztela eta Aragoiko Erresumek, berriz, aurretik hartua zuten erabaki hori, 1492an. Eta sei urteko tarte horretan zenbait juduk **babesa** bilatu zuten Nafarroan, Erdi Aroko beste zenbait garaitan bezalaxe. Babesleku **kaskarra**, ordea, 1498tik aurrera. Judu askok kristau bihurtu behar izan zuten ihes ez egitearren, baina kristau berri horiek ere ez zuten bizimodu gozoa izan.

O rain 500 urte

Garia saltzen (XV. mendeko grabatua).

Nafarroan judu-talde **mordoska** zegoen Erdi Aroan. Erresumako herri askotan zeuden aljama edo judu-auzoak: Tuterak, Kaskante, Korella, Kaparrosa, Iruñea, Lizarra, Zangotza, Gares, Biasteri, Biana, Lerin.... XIV. mendean nagusienak Tuterakoa (300 familia), Iruñekoa

baiesten dute historiagile guztiek. Mende horretan, 1119tik aurrera, Naiarako Forua luzatu zieten, beren ohiturei eta erlijioari **eusteko** eskubidea aitortzen ziena. Juduak Nafarroara erakartzeko asmotan jokatu zuten horrela. Izan ere, juduek **eragin onuragarria** zuten

Nafarroako errege-erreginek juduekin. Beste zenbait herrialdetan ez zuten askatasuna edukitzeagatik **beren larrutik ordaindu** behar zuten. **Zerga** bereziak zituzten. Juduen petxa zen-bat, aljamek urtero ordaindu behar zutena. Bazituzten bestelako zergak ere:

1498ra arte Nafarroako errege-erreginen babesia izan zuten

(100-150 familia), Biasterikoa (70 familia) eta Bianakoa (50 familia) ziren.

Errege-erreginen babesean

Ez dago garbi noiz iritsi ziren. **Aditu** batzuek X. mendearen hasieran heldu zirela diote. Beste batzuen ustez, berriz, VII. mendean ere finkatuta zeuden zenbait herritan. XII. mendean judu-komunitate aberatsak bazirela

ekonomia eta herrien **hazkunde** eta **garapenean**. Lizarrako herrian aljama bat sortu ondoren, Iruñean ere antzera jokatzeari erabaki zuten 1154an. Herriak hazteko eta bizkortzeko baliabidea zen hura, errege-erreginek behin baino gehiagotan erabili zutena. 1370ean Joana erreginak, esate baterako, Gaztelatik zetozen judu guztiak bere babesean hartu zituen.

Dirubide ederra zuten

gerla-gastuetarako, koroatzeko gastuetarako... Gastu publikoetan zegokien zatia hazi eta hazi egiten zen, eta inoiz zerga guztien laurdena izatera ere iritsi zen.

Ogibide askotakoak

Ekonomiaren arlo askotan aritu ziren. Nekazariak ziren, **ureztatze**-kontuan nekazari **trebeak**. Mahastietan, baratzeetan, **labore**-soroetan lan egiten zuten. Garai

ERRESUMA.- Reino.
BABES.- Geriza. Protección.
KASKAR.- Eskasa, erdipurdikoa.
Regular.
MORDOSKA.- Dezente, franko.
Bastantes.
ADITU.- Jakituna. Experto/a.

EUTSI.- Mantener.
ERAGIN.- Influencia.
ONURAGARRI.- Protxuzkoa.
Provechoso.
HAZKUNDE.- Haz(i)+kunde.
Crecimiento.
GARAPEN.- Gara(tu)+pen. Desarrollo.

BERE LARRUTIK ORDAINDU.-
Pagar caro.(Hitzez hitz: de su piel)
ZERGA.- Impuesto.
UREZTATU.- Regar.
TREBE.- Iaioa, gaitua.
LABORE.- Zitua, bihia, alea. Cereal.

JUDUAK NAFARROATIK KANPORA

hartako agirien arabera, lur-sail asko zituzten Erribera aldean. Beste herrialdeetan bezalaxe, kaleko zenbait langintzatan nabarmendu ziren. **Oihal-saltzaile, jostun, larrukin, tindalari, zilargin, errotari, armagile, harakin** eta horrelako lanbidetan aritu ziren asko. Sendagile ospetsuak ere baziren, errege-erreginen eta **handikien** sendagileak.

Dirubide ederra zuten juduekin

Diru-kontuetan ere trebeak ziren oso. Kristauei dirua eta laboreak maileguan ematetik bizi ziren beste asko. Juduek elkarri ezin zioten **korriturik** eskatu **maileguetan**, baina kristauei bai, korritu handiak gainera: %20-%25a ere bai. Lanbide horrek asko aberastu

Benjamin Tuterakoa bidaiari ospetsua XII. mendean bizi izan zen. Abraham Ibn Ezra poligrafoa eta Yehudah Levi olerkaria ere tuterarrak ziren.

bazituen ere, **ezbeharrak** ere ekarri zizkiela gogoratu behar da. 1328an Iruñean izan zen **sarraskian matxinatuak** juduen etxeetara joan eta **bahituta** zituzten gauzak kendu zizkieten. Errege-erreginentzako zerga biltzen ere maiz aritu ziren, maila txikiko zergak batzuetan, baina inoiz **erantzukizun** handiagoa ere hartu zuten. XIV. mendearen bukaeran, adibidez, Nafarroako erresumaren zerga orokorrak hartu zituzten errentan.

Herritarren gorrotoa

Errenta-biltzaile, mailegu-emaile eta ekonomia arloan arrakastatsu, zer hoberik beste guztien gorrotoa sortzeko? Bestalde, juduak Jainkoaren hiltzaileak ziren, bekatu zikinagorik? Leringo garai bateko prozesioak erakusten digu zer-nolako salaketak egiten zizkieten. Judu batek bere etxeko putzura bota omen zuen ostia kontsagratua. Jendeak, haren berri jakin zuenean, prozesioa antolatu zuen juduaren etxera joateko. Iritsi zirenean, putzuko ura **bor-borborka** aurkitu zuten ertzeraino igota, eta ostia saildua erdi-erdian. Apaizak hura eskuratu eta elizako sagrarioan sartu zuen berriz. Harrez gero, urtero ospatzen zuten Lerinen prozesioa **miraria oroitzuz**.

Beraz, Nafarroako errege-erreginen babesean bizi baziren ere, jendeak ez zituen batere **gogoko**. Ez da egia judu herria kristauekin batera lasai bizi zenik. Oso **bestelakoa** zen orduko egoera: aljametan zokoratuak, kristauekin ezin ezkondurik... Eta sarraskiak ere izan ziren, Lizarrakoa, esate baterako.

Inguruko erresumetan, bestalde,

Inkiszioak geroz eta indar handiagoa du. 1488an Aragoi gertatutako hilketak batek sekulako eragina izan zuen Nafarroako erresuman. Zaragozako kristau berriek Pedro Arbues inkisidorea hil zuten **nonbait**, eta berehala babes bila Tuterara joan ihesi. Baita lortu ere. Aragoik eta Gaztelak mehatxu egin zuten, Zaragozako Inkiszioaren esku uzteko akusatuak. Baina Nafarroak ez zuen **amore eman**.

Gaztelak eta Aragoik 1492an bota zituzten beren lurretatik

Handik gutxira, 1492an, kristautu gabeko juduak **egotzi** zituzten bi erresuma horietatik, eta orduan ere batzuk Nafarroan babestu. **Hura iskanbila!** Tafalla eta Tuterako kontseiluak juduak hartzearen kontra azaldu ziren, baina hala ere sartu egin ziren batzuk. Isabelek eta Fernandok egozketa-agindu hura Nafarroan ere betearazteko eskatu zuten haserre. Azkenean Aita Saindua ere sartu zuten tarteetan. 1498an, sei urte geroago, juduak Nafarroatik bidaltzeko agindua kaleratu zen. Nafarroan gelditu nahi zutenek, kristau bihurtu beharko zuten ezinbestean. Eta halaxe egin zuten askok. Beste asko, berriz, ihesi joan ziren Probentza edo Italia aldera, eta gutxi batzuk agian Baiona aldera joango ziren, ordurako judu-talde handia baitzegoen Baionako Saint Esprit auzoan.

OIHAL.- Paño.
JOSTUN.- Sastre.
LARRUKIN.- Curtidor de pieles.
TINDALARI.- Platero.
ZILARGIN.- Platero.
ERROTARI.- Molinero.
HARAKIN.- Carnicero.
HANDIKI.- Aitoren semea. Noble.
KORRITU.- Interés, rédito.
MAILEGU.- Préstamo.

EZBEHAR.- Zoritzarra. Desgracia.
SARRASKI.- Triskantza, porrokaldia. Destrucción.
MATXINATU.- Alzarse, rebelarse.
BAHITU.- Dejar en prenda, secuestrar.
ERANTZUKIZUN.- Ardura. Responsabilidad.
GORROTO.- Herra. Odio.
BOR-BORKA.- Borboteando.
MIRARI.- Milagro.

OROITU.- Gomutatu, gogoratu. Recordar.
GOGOKO.- Gustukoa, atsegina.
BESTELAKO.- Desberdina. Diferente.
NONBAIT.- Dirudienez. Al parecer.
AMORE EMAN.- Ceder.
EGOTZI.- Kanporatu, bota. Expulsar.
HURA ISKANBILA!- ¡Qué lío!

HILDA GERO ZER EGIN ERRAUTSEKIN?

1 Ez da arazo **makala**. Etxean edukitzea ez da batere atsegina, eta **hilerrian** uztea ere... horretarako **lurperatu**! Batzuek mendi-tontorretan haizeratzen dituzte errautsak eta beste batzuek itsasoan **zabaltzen**. Batzuei, ordea, **apalegia** iruditzen zaie errautsak zabaltzeko modu hori, eta **suziri** baten barruan botatzen dituzte aireara errautsak. Suziria airean **lehertzen** denean, kolorezko argiak agertzen dira: gorria, zuria eta berdea, txuri-urdina... eta orduan errautsak zabaltzen. Aukera berri hau suziri-enpresa batek asmatu du, jakina, Zamorano Caballer enpresa valentziarrak Gipuzkoan duen ordezkariak hain zuzen.

BRITAINIA HANDIA ETA ERRESUMA BATUA EZ DIRA GAUZA BERA

DEBA GARAICO JATETXEETAN EUSKARAZ

1 Lan polita egin du Deba Garaiko euskara-elkarteen **elkargoak**, *Debagunek*. Jatetxeetako giroa euskalduntzeko asmotan, bailara horretako 100 jatetxe euskaldunen gida argitaratu du. Karta euskaratua duten jatetxeak edo euskaratzeko asmoa dutenenak jaso dituzte hor. Ohiko datuez gain, jatetxeek **errezeta bana** eskaintzen dute *Euskara Kartara* izeneko gidan. Eta, liburuaren amaieran, **jaki**-izenen zerrenda bat ere ageri da liburuan.

1 Askotan nahasten dira, ordea. Eta Ingalaterrarekin ere berdin gertatzen da. Nola da ba? Ingalaterrak, Eskoziak eta Galesek **osutzen** dute Britainia Handia. Erresuma Batua osatzeko, berriz, Ipar Irlanda **eranst**en diote.

ARGAZKI-KAMARA DIGITALAK

1 Kamara zaharra putzura bota, eta gaur-gaurkoa erosi! Digitala, noski! Ez du pelikularik behar, **ez dago errebelatu beharrik**, eta ordenadorean erraz egiten dira **aldaketak irudietan**. Hori da **saltzaileen mezua**. Baina **akatsak** ere badituzte. Ordenadorearen pantailan oso politak ikusten dira argazkiak, baina paperean ez hainbeste, batez ere asko handitzen direnean. Eta hori ere **kontuan hartzekoa da**.

HILDA GERO.- Hil ondoren. *Después de morir*.
ERRAUTS.- Ceniza.
MAKAL.- Ahula, txikia.
HILERRI.- Kanposantua.
LURPERATU.- Lur eman, hobiratu. *Enterrar*.
ZABALDU.- Hedatu. *Esparcir*.
APAL.- Umila, arrunta. *Sencillo*.
SUZIRI.- Cohete.

LEHERTU.- Reventar.
OSATU.- Completar.
ERANTSI.- Gehitu. *Añadir*.
GARAI.- Alto.
ELKARGO.- Asociación.
ERREZETA BANA.- Bakoitzak errezeta bat.
JAKI.- Comida, plato
EZ DAGO ERREBELATU
BEHARRIK.- No hay necesidad de

revelar.
ALDAKETA.- Cambio.
IRUDI.- Imagen.
SALTZAILE.- Vendedor/a.
MEZU.- Mensaje.
AKATS.- Hutsa. *Defecto*.
KONTUAN HARTZEKO DA.- Hay que tener en cuenta.

Alkohol-tasa 0'8tik 0'5era jaitsi nahi dute. Ados al zaude?

2 Auto-istripu askoren **erruduna** alkohola da. 0'8 gramo alkohol odol litroko, hori da gaur alkohol-tasaren muga **ohiko** auto-gidariantzat; neurri horretara iristen denak, badaki zer duen: **isuna**. Baina, Baionan, **esaterako**, **hots**, Iparraldean muga 0'5ean dago. Eta orain **berdindu** egin nahi dute. Hegoaldean ere 0'5ean jarri nahi dute edo 0'4an agian. Jende guztia ez dago erabaki horrekin ados, **HITZEZ** euskaltegian ez **behintzat**.

Ana Torres

Niri ondo iruditzen zait jaistea. Baina ondo aztertu behar da zergatik eman dion 0'5 edo 0'8. Entzun dut botika batzuek ere ematen dutela tasa hori. Egia da alkoholak istripuak sortzen dituela, baina jendeak, **gizonezkoek** batez ere, oso gaizki gidatzen dute: presaka, aurreko autoari argiak piztuz azkarrago **joan dadin, oihuka...**

Xabier Puente

Jendeak edateko ohitura batzuk ditu, eta ez dut uste horregatik aldatuko dituenik. Baina erabakia **zuzena delakoan nago**. Klaseko batzuek diote horrela ezin dela ezer edan, "kaña" batekin igoal ematen du 0'5, baina argi dago 0'8rekin gidatzea arriskutsua dela.

Mariam Larroy

Ondo deritzot. Istripuak gutxituko dira. Jendeak dantza egin eta gero, hori kontuan hartuko du, tasa jaitsi egin dela. Edateko ohitura ere jaitsi egingo da piskat, bai. Oso zaila da, baina hori pentsatu nahi dut.

Ondo iruditzen zait jaistea.

Hobeto pentsatuko dute gidatu baino lehen edatea. Istripuak jaitsi egingo dira, eta ez bada horrela gertatzen, gutxienez, edaten duenak salaketa jasoko du. Gainera, gidatu behar denean, jendeak lehen baino gutxiago edaten du orain.

Alex Blanco

Josu Aranjuelo

Jaitsiera hori gehiegi da. Pertsona guztiak ez gara berdinak: ez dakit zenbat edan behar den puntuazio hori lortzeko, baina niretzat bi edo hiru **garagardo** ez da ezer. Eta beste norbaitentzat **agian** bai. Jendeak berdin segituko du edaten.

Iñigo Mutio

Bi edo hiru garagardorekin ematen dizu puntuazio hori, eta ondo zaude motorra edo autoa hartzeko. Ez zait ondo iruditzen jaistea. Baina, jarri badute, betekoa dugu, ez dago beste erremediorik. Dena den, nik ez dut gidatzen.

Elena Ubarretxena

Ondo iruditzen zait jaistea, 0'8rekin istripu gehiegi gertatzen direlako. Edateko ohiturak ez dira aldatuko, baina isunak poltsikoan du **eragina**, eta **zoritxarrez**, hori egin behar da ohiturak aldatu nahi badira piskat. Gainera, edaten duenak ez du bakarrik bere burua arriskuan jartzen.

HABE 278
ERRUDUN.- Erru+dun. *Culpable*.
OHIKO.- Arrunta, korrientea.
ISUN.- *Multa*.
ESATERAKO.- Adibidez. *Por ejemplo*.
HOTS.- Zera, hau da. *Es decir*.
BERDINDU.- Parekatu. *Igualar*.
BEHINTZAT.- Behinik behin. *Al menos*.
GIZONEZKO.- Gizasemea. *Varón*.
JOAN DADIN.- *Para que vaya*.
OIHUKA.- Oihu+ka. Garrasika. *A gritos*.

ZUZENA DELAKOAN NAGO.- Zuzena dela uste dut.
ONDO DERITZOT.- Ongi iruditzen zait. *Me parece bien*.
GARAGARDO.- *Cerveza*.
AGIAN.- Beharbada. *Tal vez*.
ERAGIN.- *Influencia*.
ZORITXARREZ.- Tamalez. *Desgraciadamente*.

Juan Garmendia Larrañagaren

"EL MENDIGO" liburua

3 Tolosako Juan Garmendia Larrañaga etnologoak liburuskatzen du bat argitaratu du Ttartalo argitaletxearen eskutik: "El Mendigo". **Eskaleei** buruz hitz egiten digu, nola ibiltzen ziren herriz herri, hemengo legeek zer esaten zuten eskaleen alde eta aurka, Elizaren **portaera**, **erromesak** ere aitatzen ditu, baita eskaleen inguruan dauden hainbat sineste ere, edo eskale batzuek nola sendatzen zituzten hainbat **gaitz**, eta abar. Liburua osatzeko, herriz herri ibili da tolosarra Arabako **lautadan**, Gipuzkoan eta Nafarroako mendialdean, baina artxibo eta liburuetara ere maiz jo du.

Herriz herri dabilena hartzen du eskaletzat Juan Garmendiak, eta gainera, **behartsua** dena, nekazari-giroko eskalea. Eta jendearen harrera nola joan den aldatzen **abegi** onetik mespreziora.

Eliza eta eskaleak

Juan Garmendiak aipatzen duenez, XIII. mendean izaten zen erregearen kortean apaiz diru-banatzailerik edo limosnaria. Erregeak lagundutako behartsuei dirua banatzen zien apaiz horrek. Normalean goi-karguko apaiza izaten omen zen. Iparraldean kapelauari "omonier" esaten diote. *Aumône* limosna da frantsesez.

Baina zenbait eskale eliz jantziekin ibiltzen zen eskean, eta 1745eko Errege Araudiak alferfartat jotzen ditu **sasi-**

-erromesak. 1747an eskaleei **debekatu** egin zieten **elizgizonez** jantzea, eta agindu zieten jaio ziren probintzian jendeak eramaten zituen arrokekin jantzeko. Eta eskale horiek ermita-zaindariak badira, bizi diren probintziako eliz jantziekin ibil daitezela. Eta **gotzainek** kontu izan dezatela, ez emateko ermiten ardura, zaintza eta santuen irudiekin eskatzeko baimena ohitura onak ez dituztenei.

Elizarekin batera erakunde zibilak ere **ardurutzen** dira eskaleez. Eta legeek gizartearentzat **astuna** den pertsona bihurtzen dute eskalea. Tolosarrak

Nafarroan, Araban eta Gipuzkoan ibili da datuak biltzen

Espainiako legeak aitatzen ditu, baina baita hemengoak ere, Gipuzkoako **Anaidiaren** Ordenantzak edo Foruak, adibidez.

XIV. mendeko lege batek dioenez, eskaleek **besteren bizkarretik bizi** dira, eta nahi ez dutelako ez dute **behar egiten**, eta, gainera, lan egiten dutenentzat kaltegarri dira, eskaleak ikusita langileek ere alferkeriaria jotzen dutelako. Eta agintariei baimena ematen die eskaleak lanean jartzeko, soldatarik gabe, baina mantenuarekin. Eskaleak horrela lan egin nahi ez badu, herriatik bota egingo dute, 70 **zigorkada** eman ostean. Gaixoak, **ezinduak**, zaharrak eta 12 urtetik beherako umeak hortik kanpo gelditzen dira.

Gipuzkoan, 1375ean, agintzen zaie

ESKALE.- Eskalea. *Mendigo*.
PORTAERA.- Jarrera, jokaera. *Actitud*.
ERROMES.- *Peregrino/a*.
GAITZ.- Gaixotasuna, eritasuna.
LAUTADA.- Ordeka, zabaldua. *Llanura*.
BEHARTSU.- Txirra, landerra. *Pobre*.
ABEGI.- Harrera, ongietorria.
SASI-ERROMES.- Gezurrezko erromesa.
DEBEKATU.- Galarazi, eragotzi.
ELIZGIZON.- *Eclesiástico*.

GOTZAIN.- Apezpikua. *Obispo*.
ASTUN.- Pisua. *Pesado*.

ANAIDI.- *Hermanadad*.
BESTEREN BIZKARRETIK BIZI.-
Besteren kontura bizi.
BEHAR EGIN.- Lan egin. *Trabajar*.
ZIGORKADA.- *Latigazo*.
EZINDU.- Elbarria. *Impedido*.

eskaleei ez joateko bide-bazterrean jendea eskatzera, ez eskatzeko dirurik merkatariei. Eta, hori eginez gero, eskalea lapurtzat hartuko dutela, eta lapur-moduan epaituko.

Hirugarrenean, heriotza

Gipuzkoako Anaidiaren Ordenantzek haxe diote 1397an: norbaitek bide-bazterrean eskatu, eta zerbait jasoko balu, itzuli egin beharko du, baina eskatutakoaren **bikoitza**. Zati bat emallearentzat izango da, eta bestea **ibarreko** jaunarentzat. Bigarren aldiz harapatuz gero, eskaleak jasotakoa **halako zazpi** bueltatu beharko du, eta hirugarren aldiz eskatzen harapatuz gero, heriotza-zigorra **ezar** diezaioke. Beste artikulu baten arabera, heriotza-zigorra laugarren aldiaren etortzen da. Noiz? Eskea etxeren batean, mendian, herrian bertan edo **olaren** batean egiten bada. Hortik libre gelditzen dira agureak eta **bere kasa** lan egiteko **gauza** ez **direnak**. Eta eskaleak espero duena jaso ez, eta horregatik mehatxu egingo balio, eskalearentzat 18 eguneko kartzela-zigorra eskatzen dute Ordenantzek.

Foruak nahiko gogorak ziren eskale-jendearentzat

Zigor hori ez dute **Aitoren semeek** bete behar. Eta Gipuzkoan gehienak ziren Aitoren Seme.

Foruak ere nahiko gogorak ziren eskaleentzat: kartzela, desterrua eta heriotza ziren legeak aurreikusten zituen zigorrak. Eta zigorrak ez bakarrik eskalearentzat, baita eskaleak etxean hartzen zituenarentzat ere.

Hainbat herrian behartsuek **agiri** bat izaten zuten agintariek emana. Idazki horrek jabearen pobrezia **ziurtatzen** zuen. Horregatik Tolosako hainbat agure behartsuk horixe eskatzen dieke herriko agintariei 1899an: beraiek ere nahi dutela pobre direla ziurtatzen duen txartel edo idazkiren bat, idazki horrekin ostiralean eskatzera joateko. Juan

Garmendiak esaten duenez, berak ere ikusiak ditu eskaleak ostiralean eskean.

Erromesak eta ospitaleak

Ibiltari asko erromesak dira, baita gaur egun ere. Eta erlijioarengatik ziren erromes, eta Erromara joaten ziren, Santiagora... Eta bidean ospitalean lo egiten zuten, hantxe hartzen zuten atseden... Tolosarraren liburuak, besteak beste, Alegiako gizon bat aitatzen du: Juan de Iria. Gizon honek, hil zenean, dirua eman zuen herriko ospitalean hamar ohe jartzeko, Santiagora eta handik bueltan zetozen erromes **atzerritarrentzat**. Hori XVII. mendean gertatu zen.

XIX. mendean hil zen Amezketan eskean ibiltzen zen emakume bat, Erromaiz izenez ezagutua. Ezkondu gabe izan omen zen ama, eta Erromara joan omen zen penitentzia, eta hortik omen zetorkion **ezizena**. Eta Amezketan, 1988an Juana Agirrezabalak Bedaioko baserrietan eskean ibiltzen zen eskale baten berri eman zion J. Garmendiari. Eskale horrek hala esaten omen zuen etxeko atarian: "Etxe honetatik atera diren difunta eta difuntuen alde". Beizaman ibiltzen zen **Alkixak**, ordea, nahiago zuen beste agur-klase bat. Hala esaten omen zuen: "aixia burun eta ibili mundun, ni bezelako txororik ikusi al dezu inñun?".

Arabako Hermuako Arregi eskalea ere xelebrea zen. Esaten zuten, **ortuan** ur bedeinkatua bota, Aitagurea errezatu, eta, hori eginda, aza bat hartzen zuen, hori berarentzat ez zen lapurtzea. Opakuan hitz egin zioten eskale honetaz tolosarrari. Opakuan, eta beste leku askotan, ohitura hau zegoen: eskaleek ogia ematen zieten umeei azkarrago ikas zezaten hitz egiten.

Herri askotan eskaleentzat leku bat izaten zuten lo egiteko, adibidez, Bastidan. Errepublikara-garaian hainbat babesetxe **eraiki** zituzten Nafarroan ijito eta eskaleentzat. Errazkinen, adibidez, 1952a arte Eskale-etxe bat izan zen.

Herri hortako gure lankide batek esan digunez, ez omen zuten toki berean lo egiten eskaleek eta ijitoek. Batzuetan baserrian bertan lo egiten zuten eskaleek, eta noizbehinka egindako lanaren truke.

Herri askotan ospitaleak zeuden erromesentzat

Beste batzuetan eskaleen lana gaisoak sendatzea zen. Adibide bakarra jarriko dugu, Oiartzungo Bonifazio eskalearena. Ezkurrako Maria Josefa Retegiren amari belauneko artrosia sendatu omen zion. Eta Ezkurrara bi fraile joaten zirela dio J. Garmendiak. Bat **benetakoa** zen, eta bestea, gezurrezkoa. Baina gezurrezkoa harapatu, eta espetxean sartu zuten. Izan ere, eskean zebiltzan guztiak ez ziren santu-santuak. Adibidez, Amezketa **Patxi Gaiztoak** bere baserria erre zuen aseguru kobratzeko. Gaur egun ere entzuten dira horrelakoak.

BIKOITZ.- Bi aldiz gehiago. *El doble*.
IBAR.- Harana. *Valle*.
HALAKO ZAZPI.- Zazpi bider gehiago.
EZARRI.- Jari. *Poner*.
OLA.- Garai bateko lantegia.
BERE KASA.- Bere gisara edo kontura.
GAUZA IZAN.- Gai izan. *Ser capaz*.
AITOREN SEME.- Noble, hidalgo.
AGIRI.- Documento.
ZIURTATU.- Egiaztatu. *Asegurar*.

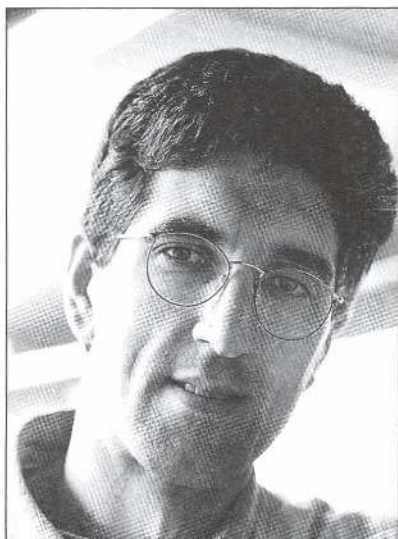
ATZERRITAR.- Kanpotarra. *Extranjero/a*.
EZIZEN.- Goitizena. *Apodo*.
ORTU.- Baratzeta. *Huerta*.
ERAIKI.- Jaso. *Construir*.

BENETAKO.- Egiakoa, zinezkoa.

"Kirol profesionala ez da osasungarria"

Jose Mari ETXENAGUSIA

ARGAZKIAK: X. ELGEZABAL

3 Errezildar hau pilotari profesionala izan zen 7-8 urtean, **gaitz** larri batek pilotalekuetatik erretiratu zuen arte. Leuzemiak **jo** zuenean, makrobiotika ezagutu zuen, eta baita haren bitartez sendatzea lortu ere. Orain ez du pilotan jokatzeko; orain Donostian dagoen Makrobiotika Elkarteko lehendakaria da.

aza... Eta egia esan, aurrenetikan gustuak kontraste handikoak ziren, baina orain niretzako oso gustagarria da.

konponduta dagoela dena. Ez da hori gauza. Ondoren, lehengo ohituretara itzultzen baldin bada, ez dio ezertarako balio.

HABE.- Pilotari-ohi bat makrobiotikako elkarte bateko buru izatea oso gauza bitxia da. Nondik nora sartu zinen hor?

JOSE MARI ETXENAGUSIA.-

Bai. Oso arraroa da. Pilotan jokatzeko ari nintzela, profesionaletan, osasun-arazo batekin nengoen, leuzemiarekin, 27 urterekin. Eta Tolosako baten bidez, hark ere lehendikan osasun-arazoak edukitu zituelako, makrobiotikako zentro bat ezagutu nuen. Aditu nuenean ze motatakoa zen eta ze filosofia zeukan janariaren aldetik eta, pentsatu nuen neuk izorratu banuen neure burua, neuk lan egin behar nuela garbitzeko ere.

Baneukan nere gorputza **indarberritzea, garaiz** ibili nintzelako. **Harrezkero**, neure buruari oso zorrotz egin diot denbora askoan, eta orain segitzen dut egiten, orain gutxiereago. Ni hiru urte egon nintzen kasik ezer gozorik zeukanik probatu gabe, ez sagarra eta ez ezer.

H.- Janari makrobiotikoak janean?

J.M.E.- Bai. Adibidez, zopa basatia esaten dioguna: **asuna**, txikori-belarra, berroak, tipula, aznario,

H.- Hiru urtetan horrela janean sendatu zinen?

J.M.E.- Bai. Hori da. Eta orain zazpi urte daramatzat horrela.

Gaitzari aurea hartu

H.- Baina makrobiotika ez da sendatzeko modu bat bakarrik, ezta?

J.M.E.- Nirea adituta, jende asko etorri zen sendabide bila, **Berez, sendatu sendatu egiten du.** Gorputza nola dagoen ikusi behar, gaitzaren zein fasetan. Metastasiak jota iristen bada, ordea, zaila da berindartzea. Baina, berez filosofia da gaitzari aurea hartzea. Gaisotasunik ez luke sortu behar, ondo izateko. Sortuz gero, beno jende asko sendatu egin da, eta gauza harrigarriak ere izan dira.

H.- Baina zuk ez duzu **miraririk** saldu nahi.

J.M.E.- Ez. Espektatiba faltsuak egin litezkeelako. Eta gainera, nork bere aldetik lan asko egin behar du. Makrobiotika da bide bat norberak egin behar duena. Jendea hasten da egiten, bi-hiru hilabete edo urte betean egiten du, eta pentsatzen du

H.- Horretan hasten denak filosofia **jakin** bat ere bereganatu behar al du?

J.M.E.- Filosofia berekin dauka. Atera kontuak. Bizitzari ez baldin badiozu ikusten **zuztar** bat, gaisotasun hori zergatik datorren bizitzaren ikuspegi batetik ez baldin baduzu ikusten, mekanikoki egiten duzu errejimena, pastila bat hartuta bezala. Baina gehiago da. Azken batean, unibertsoaren eta Lurreko gizakion, animalien eta guztion arteko **orekaren** bila gabiltza, **yin-yang** orekaren bila, **zen** filosofiaren arabera. Eta hori garbi ez badaukazu, zailago da jarraitzea. Dieta bezala egingo duzu, eta azkenean aspertu.

Alea da oinarria

H.- Dieta zorrotz samarra da, ezta?

J.M.E.- Bai. Gaurko mundua dagoen bezala, makrobiotika egitea da, egia esan, oso errejimen zorrotza jendearentzako. Makrobiotika bera oso zabala da. Egun batean haragia jan, edozer gauza jan dezakezu, baina oinarria beti ere alea izango da. Frogatuta dago alea dela **elikagairik**

GAITZ.- Eritasuna, gaixotasuna.

JO.- Eraso egin. *Atacar.*

PILOTARI-OHI.- *Ex pelotari.* Era berean: maisu-ohi, alkate-ohi, irakasle-ohi...

BANEUKAN...INDARBERRITZEA.- Indarberri...nintzeen. *Podia recuperarme*

GARAIZ.- *A tiempo.*

HARREZKERO.- Geroztik. *A partir de*

entonces.

ASUN.- Osina. *Ortiga.*

AUREA HARTU.- *Anticiparse.*

BEREZ.- *De suyo.*

SENDATU SENDATU EGITEN DU.-

Benetan sendatzen du. *De que cura, cura.*

MIRARI.- *Milagro.*

JAKIN.- *Concreto, determinado.*

ZUZTAR.- Zaina, erroa. *Raíz.*

OREKA.- *Equilibrio.*

ALE.- Bihia, zitua. *Cereal.*

ELIKAGAI.- *Alimentación.*

HABE 278

Dieta makrobiotikoaren bitartez hiru urtean gainditu zuen leuzemia

orekatuena eta beharrezkoena, bai **lixeri-aparatuarentzat** eta bai zelulentzat. Beste gauza bat kontuan hartu behar dena janari biologikoak jatea, kimikak kutsatu gabek. Eta ondo mastekatu behar dela jana. Gauza solidoak likido **bihurtu**, Gandik esaten zuen bezala, eta likidoak solido. Janaria ahoan likido bihurtu behar dela, gero gorputzari lan gutxiago emateko eta hobeto bereganatzeko. Eta kantitatea ere neurtzen dugu. Hiru betekada handi **egin beharrean**, nahi nukeen guztia jan gabe bukatu.

H.- Zertan **bereizten** dira zuen jan-moldea eta begetarianoena?

J.M.E.- Begetarianoek azukre asko erabiltzen dute, arrautza ere bai, **esnekiak**... Haiek fruta eta berdura gordinik jaten dute. Guretzako ez dute horrela *yin-yang* oreka betetzen. Haien jateko modua ona izan liteke urte askoan haragia eta horrelako proteina asko jan duenarentzat, hasieran garbitzeko eta orekatzeko. Baina dieta horrek berak, denbora askoan jarraituz gero, oreka hausten du: hoztu egiten du gorputza. Esan nahi dut toki hotzetan bizitzeko arazoak dituztela. Bronkioetako arazoak eta izateko **joera** handiagoa dute begetarianoek.

Baserrietan arto-zopak, babarrunak eta esnea

H.- Zuk esan zenuen behin Euskal Herriko elikadura orain denbora asko ez dela zuenaren antzekoa zela.

J.M.E.- Bai. Antzeko jakiak jaten zituzten. Irakurri dut mijo-ogia jaten zutela, bihi beltza (sarrazenogaria), eta ondoren ere garia eta artoa eta... Nire izebak 69 urte ditu, eta esaten du haiek jan zutela batez ere arto-zopak, kimikarik ez zegoen

eta oraingoaren aldean askoz **trinkoagoa** zen artoa. Egutero arto-zopak goizean, arto-zopak gauean... jateko oinarria artoa eta babarrunak. Haragia jango zuten txerriki-pusketaren bat, urdai-pusketa bat lau lagunentzako igoal, edo arrautzaren bat, eta oilaskoa edo oiloa jango zuten festa zen egunen batean. Egutero jana zen arto-zopak, **eltzekoa** eta esnea. Baina esnea bera ere ez zen oraingoa bezalakoa, mendiko **larretan** bazkatzen zelako behia, eta hiru-lau litro emango zuen gehienez ere. Ez ziren esnetarako behiak. Eta ez zegoen kimikarik. Gerora ikusiko dira kimikaren kalteak. Orain esaten dute **bizi-iraupena** igotzen ari dela, baina hori eztabaidagarria da. Lehengo jendea bizi da urte gehiagoan, orain 70-80 bat dituztenak. Eta horiek gaztetan bizitza gogorra izan dute, **zailduta** daude, eta jan garbi egin zuten. Eta orain oso defentsa onak dituzte gaitzen kontra. Besteok, berri... Hasten bazara egunkarietako eskalak ikusten, zaharrak bai, baina 35-40-50 urte tarte horretan zenbat jende dihoa egutero? Kasik 60 urtetik gorakoak adinaxe, asko. Hemendik 40 urtera edo 50 urtera ikusiko dugu zenbateko bizi-iraupena daukagun, bizi bagara behintzat, eta espero dut bizitzea.

H.- Makrobiotika egiten duen puntako kirolaririk ba al da?
J.M.E.- Bada japoniar bat maratoian nahikoa ondo ibiltzen dena eta eskiadore bat

ere bai. Baina, lehenago ere esan dizut filosofia bat ere badela gurea, eta zeure burua esplotatzeko ez dizu agintzen buruak. Zergatik jardun behar dut nik neure motorra **erretzen** kirola egiteko?

“Garai batean baserrietan gurearen antzeko dieta zuten”

H.- Kirolak, beraz, erre egiten du gorputza? Pilotan ikusi zenuen hori?

J.M.E.- **Batik** bat profesional mailan, kirola osasungarria ez da. Kirola egitea osasungarria da norberak lagunekin egiten duenean, jolas eginez. Baina lehiaketan gorputza hustutzea eta emaitza hobeak izateko kontzentratu batzuk hartzea, hori ez da osasungarri.

Dieta makrobiotikoarekin mehetu egin zen, baita bihotz-taupadak gutxiagotu ere.

KOTXEKO SARRAILA IZOZTUTA

- 1** Ezin duzu giltza sarrailan sartu, izoztuta dago eta. Berotu, beraz, giltza. Giltzaren berotasunak **urtuko** du jela. Oso paraje hotzean bizi bazara, **ostera**, sartu olio piska bat sarrailan. Ez zaizu **berriz** izoztuko.

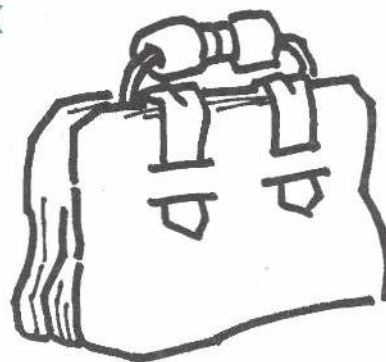

GALTZERDI ZURIAK ZURITZEN

- 1** Zuri-zuriak nahi badituzu, noizean behin ondo garbitu. Ura eta limoi-ura beharko dituzu horretarako. Ipini berotzen biak batera, eta **irakiten** hasten denean, galtzerdiak sartu eta hortxe eduki. Ondoren, **ikuzgailuan** garbitu.

AURREZKI KUTXEN ETA BANKETXEEN MALETAK

- 1** **Ehundaka**, milaka oparitzen dituzte, denak berdin-berdinak. Autobusean edo aireportuan **bat edo batek** gurea hartzen du, eta gero **komeriak**. Izan ere, berdinak ziren harena eta gurea. Horrelako bat erabiltzen baduzu, beraz, ipini ageri-agerian **bereizgarri** bat: **eranskin** handi bat, zapi bat edo sokatxo bat **kirtenean** lotuta... Horrela ez da inor nahastuko.

TORRADAK

- 1** Osagaiak: Litro-erdi bat esne, 50 gr. **artirin**, 5 koilarakada azukre, limoi-azal **xehetua** eta kanela-**zotz** bat. Eta, ondoren, albardatzeko: irin-piskat, arrautza, azukrea, kanela-hautsa eta olio. Ipini berotzen esnea, limoia eta kanela-zotza bi koilarakada azukrerekin batera. **Su motelean** eduki egosten, koilaraz **eraginez**. Beste ontzi batean artirina esne hotz piskatean urtu, eta gaineratik bota esne beroa. Ondo eragin ondoren, sutan jarri, eta hantxe eduki loditu arte. Etengabe eragin beharko diozu, jakina. **Ahia** egina dagoenean, ontzi zapal batean ipini hozten. Baina, kontuz! Aurretik, hondoa **gurinez** edo olio **igurtzi**. Eta gero **hozkailuan** sartu. Hotz-hotza dagoenean, **laukitxoak** zatitu, irin eta arrautzetan pasa eta olio bero-berotan frijitu. Plater batean nahastu azukrea eta kanela-hautsa, eta hara atera torradak. Azukrea eta kanela **erantsiko** zaie. Eta amaitzeko: beroak edo **epelak** jan.

SARRAILA.- Cerradura.
IZOZTU.- Jelatu. Helar.
URTU.- Derretir.
OSTERA.- Aldiz, berri. En cambio.
BERRIZ.- Berriro. Nuevamente.
ZURITU.- Blanquear.
IRAKIN.- Hervir.
IKUZGAILU.- Garbigailua. Lavadora.
EHUNDAKA.- A cientos.
BAT EDO BAT.- Norbait. Alguien.

KOMERIA.- Arazoa. Problema.
BEREIZGARRI.- Distintivo.
ERANSKIN.- Pegata.
KIRTEN.- Heldulekua. Mango.
ARTIRIN.- Harina de maíz.
XEHETU.- Txikitu. Desmenuzar.
ZOTZ.- Palito, rama.
SU MOTEL.- Fuego lento.
ERAGIN.- Irabiatu. Batir.
AHI.- Papilla.

GURIN.- Mantequilla.
IGURTZI.- Frotar.
HOZKAILU.- Frigorífico.
LAUKITXO.- Cuadrado.
ERANTSI.- Gehitu. Añadir.
EPEL.- Templado.

MERKATARITZA JUSTUA, HEGOALDEKO EKOIZLEA EZ ZAPALTZEKO BIDEA

3 Herrialde aberatsetako jende **xeheak** badu Hirugarren Munduko herrialdeen ekonomian **esku hartzea**. Multinazionalek, gobernuak... agintzen dute batez ere, baina kontsumitzaileak ere badu zer esana horretan. Honek erabakitzen du zer erosi. Eta, **ahalmen** horren **ildotik**, beste **era** bateko merkataritza-sare bat ari da zabaltzen gurean: merkataritza justua. Hegoaldeko herrialdeetako langileei bizimodua **xamurtzen** zaie horrela, eta, era berean, kontsumitzaileak badaki bere erosketak ez diela inongo kalterik egingo. Eredu horretako dendak egunetik egunera gehiago dira gurean. Bilbon, adibidez, lau daude iadanik, eta beste zenbait taldek ere saltzen dute horrelako jeneroa.

Gurean mugimendu berria da hau, baina Europako zenbait herrialdetan ia 30 urte daramatzate lanean. **Herbereetan**, esaterako, 1969an zabaldu zuten lehen *elkartasunezko denda*. Hirugarren Munduko **bidegabekeriak** salatu nahi zituzten batetik, eta bestetik, Europak herrialde horietako produktuekin zuen jokabidea, **lehengaiak merkezuraren erosten** zituela, eta gero European sartzeko **zerga** handiak jartzen zizkiela. Haiek, ostera, merkataritza-harreman berriak sortu nahi zituzten. Eta halaxe gertatu zen uste baino lehenago.

Ekoizleei bitartekaririk gabe erosi

Urte gutxiren **buruan**, Herbereetan, Alemanian, Suitzan, Austrian, Frantzia, Britainia

Handian eta Belgikan hasi ziren sortzen elkartasunezko dendak. Salerosketa-eredu berria sortu zuten elkarrekin: produktuak ekoizleei zuzen-zuzenean erosi, bitartekaririk gabe; salneurria ekoizlearekin batera erabaki; **ingurugiroa** hondatzen ez zuten jarduerak aukeratu; gizatalde **ahulenak** **babestu**, indigenak eta; luzarorako merkataritza-harremanak sortu; eta Europako erosleei azaldu zertan ari ziren.

**European horrelako
45.000 saltoki zeuden
1994an**

Hasieran **amets** bat besterik ez zena, gauzatu, zabaldu eta finkatu egin da urteotan. 1994ko datuek

kontuan hartu beharreko jarduera dela erakutsi dute. Urte horretan, 200 milioi ecutik gorako salmentak (35.000 milioi pezeta gutxi-asko) izan zituen merkataritza justuak European, eta, 800 ekoizle-talderen bitartez, 800.000 familiak, 5 milioi lagunek, parte hartu zuten Hirugarren Munduko 45 herrialdetan. European, bestalde, horrelako 45.000 saltoki zeuden, eta 1.500 langile bizi ziren hortik. Milaka eta milaka lagunek, berriz, soldatarik gabeko lana egiten zuten.

Oinarrizko bost baldintzak

- Ez dute **onartzen** umeen lan esklabu egilea
- Ekoizleen eta langileen bizimodua **duina** izan dadin, soldata duina jasotzen dute
- Lan bera egiten duten

HABE 278

MERKATARITZA.- Comercio.
XEHE.- Xumea, apala. Sencillo.
ESKU HARTU.- Parte hartu.
Participar.
AHALMEN.- Gaitasuna. Poder.
ILDO.- Arrastoa.
ERA.- Mota. Clase.
XAMURTU.- Leundu, arindu. Suavizar.
HERBEREAK.- Países Bajos.
BIDEGABEKERIA.- Zuzengabekeria.

Injusticia.
LEHENGAI.- Materia prima.
MERKEZURREAN EROSI.- Ahal den merkeen erosi.
ZERGA.- Impuesto.
EKOIZLE.- Ekoiz(tu)+le. Productor/a.
BITARTEKARI.- Intermediario.
BURUAN.- Al cabo de.
INGURUGIRO.- Medio ambiente.
AHUL.- Makala. Débil.

BABESTU.- Zaindu. Proteger.
AMETS.- Sueño.
BALDINTZA.- Condición.
ONARTU.- Ontzat eman. Aceptar.
DUIN.- Digno.

Intermonek denda oso polita du Bilboko Urkixo zumardian. Hirugarren Munduko jeneroa erakargarria da.

emakumezkoek eta gizasmeek soldata bera jasotzen dute

–Ekologiari kalte egiten ez dion ekoizpen-mota dute, eta ez dituzte neurritz kanpora erabiltzen baliabide naturalak

–Langileek **badaukate** enpresetan **parte hartzea**

Bilbon badago non erosi

Gurera berandu samar iritsi dira mota horretako dendak. Bilbon, adibidez, orain hiru urte zabaldu zuten Mercadeco izeneko.

Harrezkero, beste hiru sortu dira Bilboko kaleetan. Bestalde, Gobernu Kanpoko zenbait Elkartek ere beren **egoitzetan** saltzen dute jenero hori.

Zaharrena jo dugu lehendabizi, Mercadeco-ra. Deustuan dago, San Felicesimo Plazan, toki ezkutu samarrean. Kanpoan pankarta bat: **Mercadeco**. **Hirugarren Munduko produktuak** bitartekaririk gabe. Ia mila metro karratuko garaje bat da, piskat **egokitutakoa**. **Sabaia** oihaltzuen bidez jaitzi dute, eta egoitza apalategi eta mahaiz **hornitu**. Den-dena dago Hirugarren Munduko janariz eta eskulanez betea.

Ez da denda dotorea inolaz ere; berotasuna egoitzak baino gehiago dendariek berek sortzen dute, Deustuko **95 bolondres**.

Horietatik 85 emakumezkoak dira. Astean gutxienez bi orduko txanda egiten dute. “Zenbat eta gehiago bildu hobe, mugimendua **sendotu** egiten baita horrela”, esan digu Jose Manuel Gomezek, soldatapeko langile bakarrak. Orain urte bete erabaki zuten koordinatzaile hori hartzea. Denda ireki zutenean, berriz, denak ziren bolondres.

Soldata duina jasotzen dute ekoizleek

Denda zabaltzeko ere **ez ohiko** bidea egin zuten. Elkartasunezko bonoak zabaldu zituzten auzoan. Jendeak 5.000 pezeta aurreratzeko zizkien, handik urte betera **itzultzekotan**, edo diru hori

jeneroan berreskuratzekeotan. Batzuek, bestalde, eman egiten zuten dirua. Eta egoitza bera ere bi urtetan **doan** izan dute. Harrezkero, frogatu dute salerosketa-mota hori bidera daitekeela, eta baita errentagarri egin ere. Gabonetan zabaldu dute bigarren denda Askao kalean.

Kafea denetan salduena

Kafea dute produkturik salduena, **Solidario** izeneko kafea. Euskadiko beste zenbait elkartekin batera ekartzen dute, Perutik, COPLA ekoizleen kooperatibatik. Alea **gordinik** ekartzen dute, arabica motakoa, eta Santanderko lantegi batean erretzen dute. Osorik edo **xehetua** **zorroratu**, eta **banaketa** egiten dute elkartasunezko dendetara, eta baita bestelako batzuetara ere, Eroskira eta Bilboko Corte Inglés-era. Hiru urtetan 40 tona kafe saldu dute.

Kafea da Europan ere horrelako dendek gehien saltzen duten jeneroa. Europako kafearen %1,4a era horretan saltzen da. Eta horrek **eragina** du kafea ekoizten duten herrialdeetan. Izan ere, ohiko kafearekin baino askoz ere diru gehiago jasotzen dute **biltzaile** eta ekoizleek. Ohiko kafean, salneurriaren %13a bakarrik jasotzen dute Hegoaldeko herriek, eta nekazariak %4a inguru. Elkartasunezko kafean, berriz, nekazariak %50a jasotzen du, J.M. Gomez-ek esan zigunez. Kafea, dena den, garestixeago saltzen dute: 345 pezeta egiten du kilo-laurdenak.

Ekuadorretik ekarritako kainabera-azukrea ere ugari saltzen da han, eta dietetika-dendetara ere banatzen dute. Txokolata ere asko eramaten du jendeak, eta kakao-hautsa ere bai. Txokolataren inguruan kanpaina bat egin zuten

BADAUKATE...PARTE HARTZEA.- Parte har dezakete. *Pueden participar.*
HARREZKERO.- Geroztik. *Desde entonces.*
EGOITZA.- Sede.
EGOKITU.- Moldatu. *Acondicionar.*
SABAI.- Techo.
HORNITU.- Dotar.
BOLONDRES.- Voluntario/a.
SENDOTU.- Indartu, irmotu.

Fortalecer.
EZ OHIKO.- Inusual.
ITZULTZEKOTAN.- Con la condición de devolver.
DOAN.- Dohainik, de balde. *Gratis.*
GORDINIK.- Crudo.
XEHETU.- Txikitu. *Triturar.*
ZORRORATU.- Zorro+ra+tu.
Empaquetar.
BANAKETA.- Bana(tu)+keta.

Distribución.
ERAGIN.- Influencia.
BILTZAILE.- Bil(du)+tzaile.
Recolector/a.

Mercadecon egunero aurpegi berriak ikusten dira, ia 100 bolondres bildu baitituzte lanerako.

iaz bidezko merkataritzako elkartek. Europako Batasunak erabaki zuen txokolatearen %25ak gutxienez kakao izan behar zuela, ordu arte %30a eskatzen zuenean. Erabaki horrek Afrikako herrialde ekoizleei kalte handia egingo ziela eta, elkarre hauek **sinadurak** bildu, eskutitzak bidali eta abar egin zuten erabakiaren kontra.

Mercadeco-n 95 bolondres dauzkate lanean

Elikagaien apalategietan beste produktu asko dituzte: Sri Lankako espeziak, Kubako gozokiak eta rona, Peruko palmitoak, Boliviako quinoa, Ekuadorko frijoleak (babarrun txikiak), marmeladak eta **onddo lehorrak**, eta beste hainbat gauza.

Dena dela, eskulane betetzen dituzte apalategi gehienak. Denetik dago han: Yanomamien egurrezko **ehiza-tresnak**, Boliviako tapizak,

Peruko kristalezko kutxatxoak, Mexikoko kandelak... Kontu egizue bederatziehun metro karratuko dendan zenbat gauza sar daitekeen.

Hegoaldeko jeneroa, beste edozein tokitakoa bezain ona

Deustutik Intermon-ek Urkixo **zumardian** duen dendara joan gara. **Hura aldea!** Denda txikiagoa, baina oso dotorea. Kanpotik ikusita, ez da asko bereizten ohiko dekorazio eta opari-dendetatik. Helburua berbera bada ere, bitartekoetan alde handia nabari zaie bi elkartei. "Guk apostu egin genuen denda asko zegoen toki honen alde. Salerosketa-mota honek errentagarria dela frogatu behar du, eta ez utopiak asmatzen ibili bakarrik. Hegoaldeko jeneroa beste edozein tokitakoa bezain ona dela erakutsi nahi dugu. Jendeak, ordea, horrelako gaiak merke saldu behar direla uste du, **kaskarrak direlakoan**. Guk denda erakargarria egin nahi izan dugu, eta **duintasunez** saldu", dio Nerea Rica Bilbaok, Intermon dendako

arduradunak. Neska hori da soldata duen bakarra. Beste 15 lagun joaten dira laguntzera soldatarik gabe.

Dendan Mercadecon ikusi ditugun elikagai batzuk badira: kafea, txokolatea eta abar. Baina elikagaiak osagarriak dira. **Gehienbat** eskulanak saltzen dituzte: bitxiak, janzkiak, etxerako apaingarriak -kristalezkoak, buztinezkoak...-, musika-tresnak, eta baita eskoletan erabiltzen duten heziketa-materiala ere. Merkataritza-mota hau ezagutzera emateko, karta-joko bat asmatu dute, eta badute ume txikientzako euskarazko ipuin bat ere: "Gutun kakaoa".

Alde Zaharrean, Somera kalean, dago Kidenda, Caritasek eta **Elizbarrutietako** Misioek 1996an sortu zuten denda. Hiruretan txikiena da, baina bere txikian badu mugimendurik. Izan ere, handik bertatik herrietako parrokiatara banatzen dute jeneroa. Bestalde, lan handia egiten dute jendea **hezten**. Belen Roderok, Caritasko arduradunaren ustez, lan hori da premiazkoena. Pentsakera aldatzen ez bada, moda bat besterik ez bada, egitasmoa hankaz gora joateko arriskua baitago.

Kidendan, beste bietan **ez bezala**, ez dago soldatepeko inor; denak dira bolondresak. Gabonetan 100 lagun inguru ibili ziren han, baina urtean zehar 20-25 lagun dituzte. Mikel, Iosu eta Maria Nieves, adibidez, goizero etortzen dira dendara. Sartu berriak dira hirurak, baina berehala konturatu dira jendea gehienbat jatekoen bila doala. Horixe da sarritan joaten den **bezero**-mota. Jatekoak, bestalde, beste bi dendetan ikusi ditugun berberak dira. Izan ere, elkartasunezko merkataritzaren **ezaugarrietako** bat horixe baita: elkarrekin lan egitea, ez elkarren **lehian**.

IAZ.- Joan den urtean. *El año pasado*.
BIDEZKO.- Justua. *Justo, recto*.
SINADURA.- Izenpea. *Firma*.
ELIKAGAI.- Jatekoa, janaria. *Alimento*.
ONDDO.- Hongo.
LEHOR.- Idorra, sikua. *Seco*.
EHIZA-TRESNA.- Utensilio de caza.

ZUMARDI.- Zumar+di. *Alameda*.
HURA ALDEA! - ¡Qué diferencia!
KASKAR.- Erdipurdikoa, eskasa. *Malo, regular*.
DIRELAKOAN.- Direlako ustean. *Pensando que*.
DUINTASUN.- Dignidad.
GEHIENBAT.- Batik bat, batez ere.
ELIZBARRUTI.- Diócesis.
HEZI.- Educar.

EZ BEZALA.- A diferencia de.
BEZERO.- Ciente.
EZAUGARRI.- Berezitasuna. *Característica*.
LEHI.- Competencia.

ESERLEKU BERRIAK

1 Gaur egun, RENFEko tren askotan eserlekuek ez dute besorik, ez eskuinean, ez ezkerrean. **Hainbat** zinematokitan, Irungo Txingudin, Gasteizen, antzeko zer bait egiten hasi dira. Erdiko besoa kendu diete eserleku batzuei. **Badakizue**, bikoteentzat eta...

ETA MIKEL VALVERDE, ZER?

1 Iaz ere **banatu** ziren Eusko Jaurlaritzaren Euskadi Sariak. **Ekitaldia** ETBk eskaini zuen. **Epaimahaikoek** hitz egin zuten, eta sarituak ere bai. Sarituak argazkietan atera ziren, baina gure **ustez** bat falta zen: Mikel Valverde **marrazkilaria**. Mikelek egin zituen Atxagaren *Xola eta Basurdeak* liburuaren marrazki ederrak. Ez gara **konturatzen** haurrentzako literaturan marrazkiek duten indarrak. Mikel Valverde **han omen zegoen**, jendartean, eta sarituen ondoan egon behar zuen, besteen pare.

PELIKANOAREN IRRIBARREAK, ADIO!

1 Ez. Ez gara Antena 3eko Pepe Navarroren saioaz ari. Hori aspaldiko kontua da. **Benetako** pelikanoez ari gara. Arrantzaleen **amuek** itota ari dira hiltzen. Amu horiek pitari lotuta daude, pita **amaigabecari**. Izan ere, kilometro askoko pitak hasi dira erabiltzen itsasoan, eta pita horiei **erantsita** milaka amu. Beraz, pelikanoak **erruz** ari dira hiltzen, eta baita czpata-arrainak ere.

HERIOTZA-ZIGORRA ETA MUSIKA

1 Bazen **oraintsu arte** telebistan **iragarki** bat oso berezia, gaztelera. Gizon potolo eta **bibotedun** bat hiltzen da, eta zerura doa **aingeru-jantzian**. Han San Pedrori **disco jakin bat** eskatzen dio, baina zeruan ez daukate, eta, beraz, infernura joango da. Han badute diskoa eta hantxe dabil gure gizona hainbat deaburrekin dantzan.

Baina zergatik hil da gizona? Ez da **berez hil**, hil egin dute. Gizona preso dago, eta heriotza-zigorra ezarri, akabatu egiten dute besaulki elektrikoan. Eta hori ere azaltzen da iragarkian. Itxuraz, denok gaudela bizitzaren alde, baina horrelako iragarki batek ez gaitu **asaldatzen**. Hori ez da informatiboetan salatzen.

ESERLEKU.- Jarlekua. *Asiento*.
HAINBAT.- Zenbait, batzuk. *Algunos*.
BADAKIZUE.- *Ya sabéis*.
BANATU.- Partitu. *Distribuir*.
EKITALDI.- Emanaldia. *Acto*.
EPAIMAHAIKO.- Miembro del jurado.
USTE.- Iritzia. *Opinión*.
MARRAZKILARI.- Dibujante.
KONTURATU.- Jabetu. *Darse cuenta*.
HAN OMEN ZEGOEN.- *Dicen que*

estaba allí.
IRRIBARRE.- Barremurria. *Sonrisa*.
BENETAKO.- Egiazkoa. *Real, auténtico*.
AMU.- Anzuelo.
AMAIGABE.- Sin término.
ERANTSI.- Pegatxi. *Adherir*.
ERRUZ.- Asko.
HERIOTZA-ZIGOR.- Pena de muerte.
ORAINTSU ARTE.- Hasta hace bien

poco.
IRAGARKI.- Anuncio publicitario.
BIBOTEDUN.- Que tiene bigote.
AINGERU-JANTZIAN.- Vestido de ángel.
DISKO JAKIN BAT.- Un determinado disco.
BEREZ HIL.- Morir de muerte natural.
ASALDATU.- Arregatu. *Inquietar*.

3 Artzain Onaren Kat.: DONOSTIAKO ORFEOIA;

A. ARTETA, M. ARRUA-BARRENA, J. A. VEGA, A. ETXEBERRIA; EUSKADIKO

ORKESTRA SINFONIKOA; Zuz. J. J. OCON. IZ 1997

1997. urtea Donostiako hiriarentzat bi **mendeurren** bereziena izan da. Donostiako Orfeoia, alde batetik, eta Artzain Onaren Katedralarena, bestetik. Bi gertakari hauek **uztatu** zituen **ospakizuna** aurkeztu nahi dugu hemen. Uztailaren 30ean ospatu zen kontzertuaren zuzeneko grabazioa dugu konpakto honetan jasoa; bertan Mozart-en "Koroapenaren Meza" kantatu zen, beste pieza batzuen artean.

Parte hartzaile guztiak gipuzkoarrak dira, hemengo musika-maila zertan dagoen ondo erakusten duten horietakoak gainera. Bai **bakarlarriak** bai Orfeoia eta, zer esanik ez, zuzendariak sekulako lana egin zuten egun berezi hartan. **Zerbait azpimarratzekotan**, Donostiako Orfeoia-aren goi-maila aipatu nahi genuke. Ez dira alferrik aritu Berlingo Orkestra Sinfonikoarekin eta Claudio Abbado edo Ricardo Mutti bezalako zuzendariekin.

JUAN CARLOS PEREZ

3 ARKADIUS STRING QUARTET: "Quatuor"

NO CD 1997

Euskal Herrian musikagile polifazetikorik baldin badago, hori J.C. Perez da. Hasicran Pop munduan Itoiz taldearekin eta abar lancan, gero telebistarako egindako soinu-bandekin eta, azkenik, hemen aurkeztu digun "Gaur egungoa" **deritzan** musika honekin, bere **sormen-lanaren** beste aurpegi bat erakusten digu mutrikuarrak. Norbaitekin parekatzekotan Elvis Costello britaniar ezagunarekin izan beharko luke, hark ere J.C. Perezen musika-ibilbide parekoari jarraitu baitio. Konpakto honetan biltzen diren soka-laukotarako lau lan hauek konposatzaile trebe eta heldu bat aurkeztzen digute; Impresionismotik hasi eta Blues-aren ukitua ere baduen musika amestiar eta sakon bat sortu du Itoiz taldeko kantari-ohiak.

Arkadius **soka-laukotea** Euskadiko Orkestra Sinfonikoaren lau **partaide** poloniarrek osatzen dute eta, Bilbon bizi direnez, JC Perez-ekin harreman estua dute; berak dioen moduan, "jenialak dira" eta lan borobila burutzen dute grabazio honetan.

Iñigo Zeberio

RAMONES We're Outta Here

3

2.900 pta.

Dirudienez, disko honen

aipamenarekin agurtu, despeditu, beharko dut neure bihotzeko taldea. Disko honen grabazioarekin, nahikoa egin dutela erabaki baitute. Ez **dira** gehiagotarako **gai**. 22 urteko ibilbide bati amaiera ematea pentsatu dute. Gure **gozamenerako** geratzen dira: *Shenna is a Punk...*, *I Wanna Be...*, *I Love Her So*, *Pet Semetary*, *Rock'n'Roll Radio...* eta horrela hemendik hasi eta New York-en

Queens auzorainoko bidea osatzeko adinako abesti-zerrenda. Nire orain arteko bizitzaren soinu-banda izan da talde hau, eta lagunik onenari ematen zaion despedida eman nahi nioke. Baina ez zait ezer politik okurritzen. Zuzenean grabatuta disko honetan **Eddie Vedder**-ek esaten duen bezala: "Betirako nahiko nituzke, baina hori ezinezkoa da..." **Malkotan** luma bustiz, eskutitz bat idatziko dut zerura eskerra emateko.

LORELEI

Bada Hiri Gorri Bat

3

2.300 pta

Bada Gipuzkoan herri bat, gehienok *Soraluze* izendatzen duguna, ez bertakoek ordea, haientzat *Plaentxi* edo horrelako zerbait da. Eibar eta Bergara artean dago, **mendizirriztuan**. Bidepean eta erreka gainean. Gazteluren bat ere badute nonbait, *Gaztelupeko Hotsak* behintzat ez zaizkie falta. *Gaztelupeko Hotsak* euskal zigilu diskografiko berri bat da, **zigilu** txiki bezain zoragarria. Erromantikotasunez betea. Oraindik ere artista gutxi du bere zerrendetan, baina dituenak ama hatek bere seme-alabak bezala zaintzen ditu... *Morau* zaharrena eta orain 7 *eskale* eta *Lorelei* bikiak. **Bikiak**, ez berdinak direlako, baizik eta bateratsu egin eta **erdituak izan** direlako. *Lorelei* batez ere *Asier Serrano* eta *Norton*-en *EH Sukarra*, taldea da. Pop akustikoa. Egin aproba, desberdina izan arren, oso osasungarria da eta.

JoseIna Etxeberria

MEDEURREN.- Centenario.

UZTARTU.- Lotu, bat egin.

OSPAKIZUN.- Celebración.

BAKARLARI.- Solista.

ZER ESANIK EZ.- Jakina. Ni que decir tiene.

ZERBAIT AZPIMARRATZEKOTAN.- De subrayar algo.

DERITZAN.- Que se llama.

SORMEN-LAN.- Trabajo creativo.

SOKA-LAUKOTE.- Cuarteto de cuerda.

PARTAIIDE.- Kidea. Miembro.

DIRUDIENEZ.- Antza denez. Al parecer.

GAIZAN.- Gauza izan. Ser capaz.

GOZAMEN.- Atsegina. Placer.

MALKO.- Lágrima.

MENDIZIRRIZTU.- Menditarrea.

ZIGILU.- Sello.

BIKIAK.- Mellizos.

ERDITUAK IZAN.- Ser paridos.

KARRAMA-ROAREN AZTARNAK

Hasier Etxeberria
Elkar, 109 orr.,
1.250 pta.

3 Hau dugu idazle elgoibartarrak argitaratzen duen seigarren liburua, 1984an *Ipuin ezberdinak eta erregalokoak* kaleratu zue-netik.

Oraingoan bost ipuin eskaintzen zaizkigu, bost bidaia **zein baino zein** bizigarriagoak. Ipuin horietako azkenaurrekoak, *Ipuin postmoderno bat egin diot neure buruari* izenekoak Bilboko Gabriel Aresti ipuin-lehiaketan 1997ko 1. saria irabazi zuen. Bertan kontatzen den istorioak badu ironia eta umore-**zipriztirik** ere. **Loezinak** jota dabilen bullegaria denetik egiten saiatzen da loak har dezan, baita ipuin bat asmatzen ere.

Hori da gure pertsonaiak egiten duena, nahiz eta helburua lortu ez.

Ironia kutsu hori beste lau ipuinetan ere nabari da, baina adierazpide desberdinez. Egia da, bost ipuinek, batez ere lehen laurek, lurralde ezberdinetara eginiko bidaiak narratzen dizkigute, baina irakurleak bakoitzetik jasotzen duen inpresioa desberdina da.

Nire gusturako, liburuari hasiera ematen dion *Horazioen bidaiak* azpimarratuko nuke. Sentimendua eta **gizatasuna bor-borka** ageri zaizkigu eta ajola duena ez da bidaia bera, baizik eta bidaiaren zehar protagonistaren inguruan sortzen den sentimendu-**uholdea**. Horazio gizartea munduan bakarrik gelditu da aita hil ondoren eta haren azken nahia betetzea erabaki du **errautsak** kaja-txo batean gorde eta Moskura abiatuz.

Aitaren desioa, Mosku bisitatu nahia, alegia, bete da, horretarako semeak aitaren errautsak **irentsi** behar baditu ere. Izenburuari kasu eginez, cgileak itsasoko karrama-

roaren aztarnekin konparatzen ditu ipuinak, eta haiek olatuek erretiratzen dituzten legeak, hauek irakurketak eramanen ditu beste urrunagoko itsasora.

BIHOTZEKO MINA

Janbattitt Dirassar
Elkar, 182 orr.
1.550 pta.

3 Hau dugu Hazparneko kazetariak kaleratzen duen bigarren liburua, "Sud-Ouest" aldizkaria utzi zuenetik euskaraz argitaratzeari ekin baitzion, duela bi urte *Hegiko bordatik haurtzaroko* kronika plazaratu zuelarik.

Liburuak Joseperen maitasun-kontuak kontatzen dizkigu **nerabe-zarotik** hasita eta lehen pertsonan, autobiografia gisara.

Asko dira, gehitxo agian, pertsonaiaren bizitzan sartzen diren emakumeak. Batek alde egin orduko beste bat baitator haren lekua bete nahian.

Baina, zoritxarrez, bada beti maitasun hori **galarazten** duen zerbait. Batzuetan neskaren ajolagabekeria dela, bestetan protagonistaren **koldarkeria** edo **patua** besterik gabe, harremana ez da loratzen.

Liburuaren erdi aldera arte, *Megali* izeneko kapitulu arte hain zuzen, ez dago **grinarik**, ez emoziorik ez bihotzeko minik, azaleko liluratzeko hutsalak baizik. Hamabigarren kapitulutik aurrera, ordea, irakurlearen arreta pizten da, emozioak, pasioak eta atsekabeak zorigaitzarekin batera pisu handiagoo izango dute.

Estilo aldetik, lapurtera-nafarreran kontatzen zaigu dena. Kontaketa laua, atzeraka pausorik gabea eta **xumea**. Ez dugu aurkituko liburuan zehar hizkuntza bortxatu eta korapilatuaren adibiderik, bai ordea, betiko euskara garbi eta errazaren eredurik. Finean, hasieran irakurlea **etsipena** onartzerak makurtzen bada ere, liburua irakurri ahala, aurkituko du atsegina.

JOAN ZARETENEAN

Jokin Muñoz
Alberdania,
158 orr.,
1.800 pta.

3 Jokin Muñoz ia ezezaguna izan bazaigu ere, lan **mar-dula** eskainiz kaleratu zaigu oraingoan ere. *Hausturak* (1995) izeneko narrazio bildumarekin eman zuen bere burua ezagutzera eta oraingoan estilo bereko **eleberriz** gozatzeko **parada** ematen digu.

Prosa landuko idazlea dugu nafartarra eta intimismorako **isuria** nabari da haren lanetan. Alvaro izeneko protagonistaren gainbehera kontatzen zaigu nobelan zehar eta lehen pertsonan. Pertsonaiaren bakardadearen aitopena dugu; horretarako Donostian igarotako haurtzaroa eta gaztaroko oroitzapenak ekartzen ditugu gogora.

Denboraren joana paperean finkatzeko maisutasuna erakusten digu Muñozek. Paseo Berrian zehar egindako paseo batek, zenbat oroitzapen eta sentimendu dakarkion gogora! Indibidualismo, bakardade eta ahuldadean murgildurik, bere barne-exiliotik **itzularazten** saiatzen da, baina alferrik. Lehendabizi Madrilera ihes eginez eta, ondoren, Donostiara itzuliz, sosegua eta barne-pakea bilatu nahi ditu, baina desesperazio eta desosegua aurkitzen ditu hona itzultzean "...nire itzuleran hiriak erakutsi didana (...) unibertso mota bat, **gandauk**, **langarrak** eta **antxeten** oihuek xedarritua".

Istorio nagusi horren barnean, badira biolentzia armatuarekin zerikusia duten **zertzeladak**. Atentatu bat dela eta, bere laguna kartzelera-tua da eta bera poliziarengandik ihesi dabil.

Izenburuak iradokitzen duen bezala, bakarrik aurkitzen da bere bi lagun minak joan direnean.

Agurtzane Aiestaran

ZEIN BAINO ZEIN.- Cada cual más...
ZIPRIZTIN.- Salpicadura.

LOEZIN.- Insomnio.

GIZATASUN.- Gizalegea. Humanismo.

BOR-BORKA.- A borbotones.

UHOLDE.- Uraldia. Inundación.

ERRAUTS.- Ceniza.

IRENTSI.- Tragar.

HAURTZARO.- Haur-garaia. Infancia.

NERABEZARO.- Adoleszentzia.

GALARAZI.- Eragotzi. Impedir.

KOLDARKERIA.- Uzkurkeria.

Cobardía.

PATU.- Halabeharra. Destino.

GRINA.- Pasión.

XUME.- Apala. Sencillo.

ETSIPEN.- Etsi+pen. Desesperanza.

MARDUL.- Bikaina.

ELEBERRI.- Nobela.

PARADA.- Aukera, egokiera.

ISURI.- Caída, pendiente.

DENBORAREN JOANA.- El paso del tiempo.

ITZULARAZI.- Hacer regresar.

GANDU.- Lainoa. Niebla.

LANGAR.- Sirimiria.

ANTXETA.- Kaioa. Gaviota.

ZERTZELADA.- Nabardura. Pincelada.

Santurtziko Udal Euskaltegian GUTUN-LEHIAKETAKO Sariak banatzen

2 Udal Euskaltegiak eta Santurtziko Udalak elkarrekin antolatu zuten Olentzeroentzako Gutunen I. Sariaketa. Eta eskutitz-mordoska jaso zituzten, bai herritarrek, bai kanpotarrek idatziak. Sariak urtarilaren 28an banatu zituzten euskaltegian. Eguna borobiltzeko, Iñaki Irigoien euskal folklorezaleak *Euskal folklorea urtatsetik ihauterietara* izeneko hitzaldia

eman zuen diapositiben laguntzarekin.

Bi atal zituen gutun-lehiaketak: 16 urtetik gorakoentzat, bata; eta 16 urtetik beherakoentzat, bestea. Helduen atalean Jon Aizpurua ataundarra, Euskadiko Irratiko *Salako Leihoa* saioko **aurkezlea**, izan zen **irabazlea**. Bigarren saria, berriz, Julio Albitrek, Santurtziko Udal Euskaltegiko ikasleak, lortu

zuen. EGAKo ikasle horri, santurtziarra **izaki**, santurtziar hoberenaren saria ere eman zioten. Hirugaren saria Fernando Morillo azpeitiarrarentzat izan zen, eta accesita Igor Prieto debarrarentzat.

Gaztetxoen atalean, berriz, saritu guztiak santurtziarrak izan ziren, Santurtziko irakasle batzuek eskoletan **landu** baitzuten gai hori. Sarituak **hurrenez hurren** hauek izan ziren: Eider Hurtado, Izaskun Martinez, Estibaliz Cisneros eta Vicky Fernandez.

“TEKNOLOGIA BERRIAK ETA HIZKUNTZAREN GARAPENA” MINTZAGAI EXPOLANGUES-EN

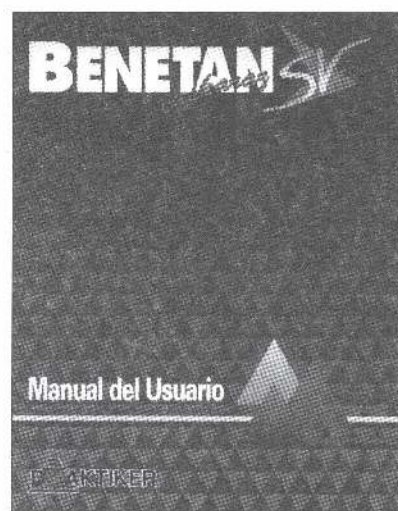
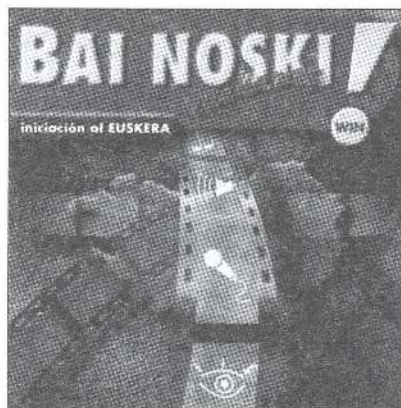
2 Hizkuntzei buruzko azokarik ezagunena da Parisko Expolangues. Teknologia berriek hizkuntzen garapenean duten **eraginaz mahainguru** bat izan zen urtarilaren 29an, erakusketaren osagarri. Espainiako **hizkuntza gutxituen** aldeko **elkarte** eta **erakunde** batzuetako ordezkariak hartu zuten parte,

besteak beste, Josune Ariztondok (Eusko Jaurlaritzako Hizkuntza Politikarako sailburuordea) eta Fernando Perez de Viñasprek (Nafarroako Hizkuntza Politikarako idazkaria).

Azokara bertara ere produktu informatiko **dezente** eraman zituzten bi komunitate horietatik, batez ere euskararen irakaskuntzarako sortutakoak: *Benetan, Bai, Noski!*, *Irakaslea...*

Dena den, papera **zen nagusi** Parisen erakutsi zituzten **argitalpenetan**. Hizkuntz Politikarako Sailordetzak (HPS) *Euskararen Erabileraren Normalkuntza Prozesuaren Ebaluazioa Euskal Herri Administrazioetan*, *Euskararen Jarraipena* eta *Soziolinguistikazko Mapa* eraman zituen besteak beste.

Euskarazko gramatika eta metodoak, hiztegiak, aldizkari didaktikoak, literaturazko itzulpen-lanak, eta bestelako argitalpenak ere erakutsi zituzten Nafarroako Gobernuak eta Eusko Jaurlaritzak elkarrekin jarri zuten pabilioian.

HABE 278
GUTUN.- Eskutitza. *Carta*.
BANATU.- Partitu. *Distribuir*.
URTATS.- Urte Berri eguna. *Día de Año Nuevo*.
AURKEZLE.- Aurkez(tu)+le. *Presentador/a*.
IRABAZLE.- Garailea. *Ganador/a*.
IZAKI.- Baita. *Pues es*.
LANDU.- Jorratu. *Cultivar, trabajar*.
HURRENEZ HURREN.- Elkarren

segidan. *Sucesivamente*.
GARAPEN.- Gara(tu)+pen. *Desarrollo*.
MINTZAGAI.- Hizketagaia. *Tema de conversación*.
ERAGIN.- Influencia.
MAHAINGURU.- Mesa redonda.
HIZKUNTZA GUTXITU.- Lengua minoritaria.
ELKARTE.- Asociación.
ERAKUNDE.- Institución.

DEZENTE.- Franko. *Bastante*.
NAGUSI IZAN.- Nabarmendu. *Destacar*.
ARGITALPEN.- Publicación.

3 Urtearen hasieran Esther Ferrer donostiarraren erakusketa egon da ikusgai Koldo Mitxelena (KM) kultur etxean. Baina ikusgai esatea ezer gutxi esatea da. Izan ere, Esther Ferrerren artelanek ikusleari parte hartzeko **aukera** eskaintzen baitiote. Berak “performance”ak egiten ditu. Hori zer den? Ez da erraza azaltzen. Izan ere, artistak ez dira ados jartzen hitz horren **esanahian**. Iaz “Via Crucis” izeneko “performance”a egin zuen. Orain 20 urte ere egin zuen beste bat ZAJ musika-talde –ez musika **soilik**– abangoardistarekin. Izugarrikeria galantak entzun behar izan zituen. Eta aurten ere, **ILAZKI** euskaltegiko hainbat ikaslek ez zituzten oso hitz goxoak Estherrentzat, gero ikusiko dugunez.

Euskaltegiko ikasleak

Via Crucis horretan 12 gurutze handi zeuden, zutik, eta ondoan, garai batean elizetan izaten ziren **belaunaulkiak**. Gurutze bakoitzak esaldi bat zeukan erdi-erdian iltzatua. Esaldi gehienak **debekuak** ziren. Beste bi gurutze ere bazeuden **horma** baten kontra, josi gabe, jendeak hartzeko. Zer egin behar zuen jendeak? Gurutze bat hartu bizkarrean, minutu batean esaldi horietako baten aurrean egon, eta minutu hori pasatakoan, aurreko esaldia esan, eta horrela esaldi guztiak bukatu arte. Eta ez duzue pentsatuko performance hori 12 minututan, minutu bat gurutze bakoitzeko, bukatzen denik, ezta? Horretarako daude aulkiak, **atseden hartzeko**.

Horrelako performanceak proposatzen zituen Estherrek Koldo Mitxelenan. Baziren gehiago ere. Gogoratzen duzue “El club de los poetas muertos” pelikula? Irakasle ausartak eskolako patioan biltzen ditu ikasleak eta bueltara jartzen ditu, borobilean, eta ikasleek ez dakite zer egin, nola ibili, azkar, **mantso**... Goian, leiho batetik betiko irakasleak **harri eta zur** eta haserre, begiratzen die ikasle eta

irakasle berriari. Horren antzeko ariketa bat proposatzen du E. Ferrerrek ere, baina **lauki** batekin, laukiaren lau aldeak eta diagonalak aprobetxatuz. Ikusleek laukiaren ertz batetik bestera, eta handik beste batera joan behar dute, **zoruan**: nahi badute aurreraka, nahi badute atzeraka, diagonalari segituz, edo ez....Bakarka, taldean...

Hasteko, probokazioa...

ILAZKIlko ikasleen artean ere **era** guztietako **jarrerak** zeuden. Batzuek umore onez hartzen zituzten donostiarraren ekintza-proposamenak. Baina esaldi gogorak ere entzun genituen: “Zenbat kobratzen du emakume honek **iruzur** honengatik?”. Lasai, neska, orain 20 urte Donostiara etorri zenean, ZAJ taldeak egiten zuena “terrorismo del arte” zela esan omen zuen norbaitek.

Egia esan, barre eragiteko **ahalmena** badu Estherrek, baina baita jendea haserretzeko eta **sumintzeko** erraztasuna ere, eta probokatzeko gogoia. Koldo Mitxelenan, erakustaretoaren sarrerako atea zabaldu, eta aurrez

aurre, lehen begi- kolpean bihotzak diruditen **sabel-ahoak** daude koadro batzuetan. Gaur egun, batzuetan baietz badirudi ere, ez gara hain erraz **asaldatzen**; baina E. Ferrerrek azken 30 urteotan egindako lanen bildumatxo bat zegoen Koldo Mitxelenan. Eta orduan ez zen errazago izango zenbait lan aurkeztea. Dena dela, probokazio dena salaketa **bihur liteke**, aluz egindako artelan hori beste zerbaitekin jartzen bada harremanetan. Adibidez, koadro horien ondoan plastikozko **hegazkin** bat zegoen misilez armatua, baina misilak **zakilak**

ziren. Eta hegazkinaren aurrean beste jostailu bat zegoen, gizonezko bat motor-antzeko baten gaincan zakilak **jaurtikitzeko** pronto. Eta esaldi hau: “Juguete educativo: La violación como arma de guerra”. Jugoslavia-ohiko gudalostea bizi-bizi zegoen Estherrek jostailu hori sortu zuenean. Pentsa bereziki latzak direla guda-garaiko **bortxaketak**, eta hala eta guztiz ere, zenbait jostailu horren aurrean **barregurea** etortzen zitzaion, ez zuten sinesten jostailu bat nola izan daitekeen artelan, **adarra jotzea** zela pentsatzen zuten, “hau ez da artea” esaten zuten, eta esaldi bera errepikatu zuten hurrengo egunean,

AUKERA.- Egokiera, parada.
ESANAHL.- Adiera. *Significado*.
SOILIK.- Bakarrik. *Unicamente*.
BELAUNAULKI.- Reclinatorio.
DEBEKU.- Galarazpena, eragozpena. *Prohibición*.
HORMA.- Pareta.
ATSEDEN HARTU.- Descansar.
MANTSO.- Poliki, astiro. Aurkakoa: arin, azkar.

HARRI ETA ZUR.- Guztiz txundituta.
LAUKI.- Cuadrado.
ZORU.- Hondoa. *Suelo, piso*.
ERA.- Mota.
JARRERA.- Portaera. *Actitud*.
IRUZUR.- Amarrua. *Fraude*.
AHALMEN.- Gaitasuna. *Poder*.
SUMINDU.- Mindu, haserrarazi, haserretu.

SABEL-AHO.- Alua. *Vulva*.
ASALDATU.- Arregatu. *Inquietar*.
BIHURTU.- Bilakatu. *Convertir*.
HEGAZKIN.- Aviön.
ZAKIL.- Pene.
JAURTIKI.- Bota. *Lanzar*.
BORTXAKETA.- Bortxa(tu)+keta. *Violación*.
BARREGURE.- Barre egiteko gogoia.
ADARRA JO.- Tomar el pelo.

ILAZKI euskaltegia erakusketari buruz izandakoko eztabaidan. Eztabaida horretan 20 lagunek hartu zuten parte, 18 ikaslek ez bi irakaslek. Jon irakasleak hiru galdera idatzi zituen **arbelean**: *Nor da Esther Ferrer? Zer da performancea? eta artelana al da performancea?*

Andoniren haserrea

Andoni ILAZKiko ikaslea da, eta erakusketetan artelanak muntatzen ibiltzen da. Beraz, artelan harrigarri asko ikusia da. Ez zuen berehalakoan parte hartu eztabaidan, baina hitz egiten hasi

Eta ILAZKiko ikasleak ez ziren tupustean joan KMra. *Irutxulo* aldizkariak elkarrizketa bat argitaratu zuen Esther Ferrerri buruz. Elkarrizketa horretan E. Ferrerren erakusketaz hainbat **azalpen** daude, artistarentzat “performancea” zer den esaten du, datu biografikoak ere badira, bere ibilbide artistikoa... Hori guztia irakurria zuten ikasleek, baita irakasleek prestatutako *Esther Ferrer eta Performancea* izeneko orrialde batzuk ere. Orrialde horietan performance baten argazkia zegoen, eta beste baten marrazkia. KM kulturuneak erakusketari buruzko aldizkaritxo

- artistak ez du *birtuosoa* izan beharrik
- obrak ez du *maisulana* izan beharrik
- obra guztiak dira desberdinak, uneko **zertzeladen** arabera
- erabilitako objektuak erabat desberdinak izan daitezke (**arruntenetatik** arraroenetara)

Irakurgai-zati hau dosierretik atera zuten irakasleek, eta testuaren euskarazko **hutsegiteak hutsegite**, ikasleek -5. eta 6. urratsekoak- bazekiten gutxi-asko zer aurkituko zuten KMn. Ordu beteko bisitaldia izango zen, Idurre Ugaldek gidatua. (Ikus HABE Aldizkaria 247

Esther Ferrerren erakusketan

zenean...: “Nik artea zer den ez dakit, baina hori ez da artea. Meritua izango du, eta orijinala izango da, baina hori ez da artea. Nik ezin dut egin Esther Ferrerrek egiten duena, lotsa dudalako” esaten zuen **amorrazioz**. Batek baino gehiagok aitatu zuten lotsarena. **Mezua** hitza ere aitatu zuen zenbait ikaslek. Artelan batek -artelan edo- mezurik ez duela sentitzen badute, ez dute ikusitakoa artetzat hartzen.

eta dossier bat kaleratu zituen euskaraz, eta horixe erabili zuten irakasleek beste orrialde horiek prestatzeko. Esan nahi baita, ikasleak ez zirela KMra esku-hutsik joan. Gutxi gorabehera bazuten zerbaiten berri, bazekiten zerbait performanceaz. Adibidez, haxe:

Performance. (ingeleseko hitza). Autore batek bere buruagan edo **leku jakin batean** burututako arte-ekintza.

eta 250 zenbakiak).

Erabilitako objektuak era askotakoak izan daitezke: arruntak, arraroak... Hainbat ikaslek ez zuten hori **ontzat ematen**. Eta erakusketan gauza asko zeuden hormetan, zorutik zintzilik; lurrean: **gutun-azalak**, aulkiak, kainabarak, sokatirako sokak... Azken batean, objektu oso arruntak, eta hori ez zuten artetzat hartzen, nahiz eta objektu horiek era oso arruntan jarriak egon ez. Horregatik zion hainbatek **erdeinuz**: “Hori ia edonork egin dezake”, “nik ere bai beharbada, kopa batzuk edan eta gero”. Dena den, ez zeuden denak ados: “atsegina, sinpatikoa” hitzak aitatu zituzten, eta artea zela erakusketa, “sentimenduen errepresentazioa” zegoe-lako bertan. Eztabaidak ordu bete iraun zuen, denek ez zuten hitz egin. Eskerrak kazetariak ez zuen grabagailua atera, bestela... Aste hartan bertan erdarazko egunkari batean izenburu haxe ezarri zion Maya Aguirianok **iruzkin** bati: “Esther Ferrer: **sortzaile** bikaina arte-**esparru** askotan”. Ez dira alferrik 20 urte igaro!

ARGAZKIAK: X. ELCEZABAL

HABE 278

ARBEL.- Pizarra.
AMORRAZIO.- Amorrua. *Rabia*.
MEZU.- Mensaje.

AZALPEN.- Argibidea. *Explicación*.
LEKU JAKIN BAT.- *Un determinado lugar*.
MAISULAN.- *Obra maestra*.
ZERTZELADA.- *Pincelada*.
ARRUNT.- Ohikoa. *Normal*.
HUTSEGITEAK HUTSEGITE.-
Hutsegiteak aparte. *Dejando los errores a un lado*.
ONTZAT EMAN.- Onartu. *Aceptar*.

GUTUN-AZAL.- *Sobre*.
ERDEINU.- Arbuioa. *muzina*.
Desprecio.
IRUZKIN.- *Comentario*.
SORTZAILE.- Sor(tu)+tzaile.
Creador/a.
ESPARRU.- Eremua, saila. *Area, campo*.

ERGELKERIAK ERE MEREZI DU NOBEL SARIA

3 Suediako Nobel sariketa **ospetsuak** baditu bestelako **lehiakideak**. Inoiz Nobel sari alternatiboak aipatu ditugu aldizkari honetan. Oraingoan, berriz, sariketa barregarri bat aurkeztuko dugu: Ignatius Nobel saria. Harvard-eko unibertsitatean ematen dute, baina oso gutxi azaltzen dira saria jasotzera. Sarituak gehienetan, etxean gelditzen dira lotsa-lotsa eginda.

Zer egin zuen Ignatiusek lehiaketa honi izena emateko? Gaseosaren burbuilak **zein** bere bidetik doazela **frogatu** zuen, eta bide hori ez dela sekula errepikatzen. Oso ikerketa interesgarria. Era horretako ikerketa ergelak, eta jendeak egindako **hankasartzeak** saritzen dituzte gehienetan. Umorez asmatutako sariketa da, beraz.

Mendazko txiklearen eragina burmuinean

1997ko Biologia saria, adibidez, Suitza, Suedia eta Japoniako irakasle batzuek jaso zuten. Txikle-mota bat mastekatzeari gure burmuineko **uhinak era** batekoak dira. Beste zapore bateko txikleak jaten badugu, berriz, uhin horiek aldatu egiten direla ikusi zuten. Ikerketa batzuek **etekin** hobeak ematen dituzte, ordea; ume guztiak tontotu dituen Tamagotchiak esaterako. Jostailu horren **sortzaileei** eman zieten **iaz** Ekonomia saria.

Saritu gehienek ez dute Ignatius Nobel saria jaso nahi

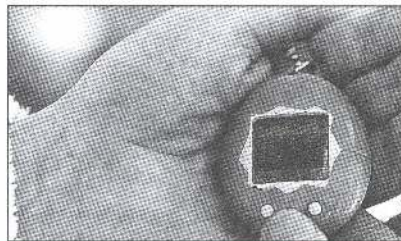
1996ko Fisikako Ignatius Nobel saria ere aipatzeko modukoa da.

Tamagotchi jostailuaren sortzaileek jaso zuten iazko Ekonomia saria.

Robert Matthews-i eskaini zioten Murphi Legea frogatu zuelako. "**Ogi-zerra** lurrera erortzen denean, gurina duen alderdiak ukituko du beti lurra" dio lege famatu horrek, eta R. Matthews lege hori egia dela konturatu zen makina bat saio egin ondoren.

Urte horretako Osasun Publikoaren saria ere ez zen txantxetako izan. Ikerlanaren izena: "Gonorrearen transmisioa puzteko pampina baten bitartez". Egilea Harvard-era azaldu zen saria jasotzera; ez zuen umorerik falta irakasle norvegiarrak. Jacques Chirac, berriz ez zen azaldu Bake saria hartzera. Hiroshimako bonbaketaren 50. urteurrenean bonba nuklearrak lehertu zituen Pazifikokoan. Ospatzeko era bitxia Frantziako lehendakariarena.

Unibertsitatean ikasi gabeko jendea ere saritu dute behin baino gehiagotan. 1992an, adibidez, Frantziako Tarn eta Garona eskualdeko *boy scout* batzuentzat izan zen Arkeologia saria. Kobazulo bat garbitu eta garbitu ari ziren, eta pinturak ere garbitu egin zituzten. Pintura haiek 15.000 urte inguru zituzten. Ikusten duzuenek, ez da oso bizkorra izan behar Ignatius Nobel saria jasotzeko.

ERGELKERIA.- Burugabekeria, txorakeria. *Necedad*.
OSPETSU.- Ospe+tsu. Izen handikoa, famatua.
LEHIAKIDE.- Lehia+kide. *Competidor/a*.
INOIZ.- Noizbait. *Alguna vez*.
ZEIN.- Bakoitza. *Cada uno*.
FROGATU.- *Demostrar*.
HANKASARTZE.- Hutsegitea,

deskuidoa. *Error*.
ERAGIN.- *Influencia*.
BURMUIN.- Garuna. *Cerebro*.
UHIN.- *Onda*.
ERA.- Mota. *Clase*.
ETEKIN.- Mozkina. *Provecho*.
SORTZAILE.- Sor(tu)+tzaile.
Asmatzailea. *Inventor/a*.
IAZ.- Joan den urtean. *El año pasado*.
OGI-ZERRA.- *Rebanada de pan*.

Helbide honetara bidali behar da:

HABE aldizkaria
Vitoria - Gasteiz kalea, 3
20009 DONOSTIA

Izen-deiturak.....

Identifikazio Fiskalaren Kodea / Estatuko Nortasun Agiria.....

Kalea..... Zenbakia..... Probintzia..... Telefonoa.....

Herria..... Posta-kodea.....

HABE aldizkaria jaso nahi dut etxean. (Urtean 11 ale: 3.270 pezeta)

Honela ordainduko dut:

☐ Errenbiletsoz

☐ HABEren izenean luzaturiko txke bidez

☐ Transferentzi bidez (Kutxa 2101.0381.01.0003069002)

☐ Kontu korronte bidez

Bankua edo Aurrezki Kutxa..... K. D.

Sukurtsala.....

Zenbakia.....

3 Bidaiaria gaztetandik hasi zen Erronkari ibarrera joaten. Jeneralean Aste Sainduko oporrak baliatzen zituen horretarako. Aurrena Iruñerako autobusa hartzen zuen; **Erresuma** zaharraren hiriburuan egonaldi bat egin eta, arratsalde partean, Izabarakoan abiatzen zen (nola zuen izena autobusak, *La veloz sangüesina*?; ez, noski, *La roncalesa* behar zuen). Hara heldu eta bi amona xaharrek merke antzean eskaintzen zuten ganbaran lo egiten zuen, saguen ibileren konpasean, egia osoa esan behar bada, eta **biharamunean**, kasik eguna argitu baino lehen, Belaguarako norabidean ibiltzen hasten zen.

Motxila bizkarrean, **nekeza** egiten zitzaion **errepedez** egin beharreko tarte luzea (hogei bat kilometro?). Bidean aurrera, oster, Kartxela, Lakora edo Auñamendi ikustea aski izaten zuen nekeak arintzeko. Paisaia elurtua egon ohi zen urte-sasoi hartan, eta Bidaiariak ezin ditu ahanzi Belaguako aterpera iritsi bezain laster hartzen zituzten kafesneak, zeren, egarriak baino gehiago hotzak eraginda hartzen zituen katilukadak bat baino gehiago izaten baitziren.

Garai hartan igo zen lehenengo aldiz Kartxela (1982 m.), Lakora

ARCAZNAIA: P. ZUBIZARRETA

auñamendi

(1877 m.) edo Hiru Erregeen Mahaia (2.438 m.) bezalako mendietara. Eta iluntzean, aterpera erretiratzen zelarik, mokadu bat jan, beste kafesne bat eskatu eta, sutondoan eseririk, Bernardo Estornes Lasaren (1.907 data jarri beharko genuke mendien altuerari bezala pertsonen urteei begiratuz gero, eta urteak metroak balira, kasik aurreko mendiak bezain **garai**, kasik mendea bezain zahar) libururen bat edo beste irakurtzen zuen.

Izabako idazle eta euskalzale honen bidez gauza asko ikasi ahal izan zituen Bidaiariak: nolakoa izan zen Erronkari ibarrean **kokatzen** zen euskara (erronkarietaz mintzo zen azken **hiztuna** 1990ean **pausatu** baitzen) (1); nolakoak ziren ingurumari haietan kontatzen ziren ipuinak; nolakoak bertako usadioak (otso eta **hartzaren** chiza, zuhaitz-**enborrak** Ezka ibaian barrena garraiatzen zituzten almadiak...); baina batez ere San Martin Harriak gordetzen zuen istorio zaharra ezagutu ahal izan zuen, eta istorio hura sugarren argi-

-itzaletan irakurria, **hunkigarri** bezain **asaldagarria** egin zitzaion Bidaiariari.

Antza, gertakari **lazgarri** haiek artzainen arteko eztabaida bat medio hasi ziren. **Larreak** eta iturriak zirela eta ez zirela, noiz edo noiz **istiluak** pizten ziren haien artean, eta larriena, Erronkari eta Baretois ibarretako bi artzainen artean gertatu zen. Arlas mendipeko iturrian zeudela, Izabako Pedro Carrica eta Aramits-eko Pierre Sansoler borrokan hasi ziren, eta borrokan jarraitu zuten harik eta azken hau labankada batez hilik suertatu zen arte. Baina hori **gertatzear** zegoenaren **hastapena** baino ez zen.

Hildakoaren lehengusu bat, Angurar Sansoler-ek, Baretoiseko agintariak jakinaren gainean jarri eta haiek erronkarietaz Arlaspeko iturria erabiltzea **debekatu** zieten. Bien bitartean, Angurar Sansoler eta beste zenbait lagun joan dira Pedro Carricarenera eta emaztea bakarrik topatu dute. Kronikak honela jarraitzen du: "**Haurdun zegoen** emakumeari sabela urratu,

HABE 278

ERRESUMA.- *Reino.*
BIHARAMUN.- Hurrengo eguna. *Día siguiente.*
NEKEZ.- Zaila, gaitza.
ERREPIDE.- Kaminoa. *Carretera.*
GARAI.- Alto.
KOKATU.- Ubicar.
HIZTUN.- Hablante.
PAUSATU.- Geratu, hil. *Reposar.*
HARTZ.- Oso.

ENBOR.- Tronco.
HUNKIGARRI.- Bihotz-erdiragarria. *Emocionante.*
ASALDAGARRI.- Kezkagarria. *Inquietante.*
ANTZA.- Dirudienez. *Al parecer.*
LAZGARRI.- Latza, gogorra. *Duro, crudo.*
LARRE.- Belardia, zelaia. *Pasto.*
ISTILU.- Sesioa, liskarra, borroka.

GERTATZEAR.- Gertatzeko zorian. *A punto de suceder.*
HASTAPEN.- Hasiera.
BAINO.- Baizik, besterik.
DEBEKATU.- Galarazi, eragotzi.
HAURDUN EGON.- Estar embarazada.

Izabako harrizko etxe dotoreenetako bat.

umea atera eta **pago** baten adarretan zintzilikatu zuten amaren **erraiekin** batera...”

Izugarrikeria haren aurrean, hego-haize egunetan sua bezala zabaldu zen **gorrotoa** erronkariarren artean. Hala gauzak, hauek Areteko haranean behera egin eta Sansolertarren etxea inguratu dute. Han, ezeren axolarik gabe zeudela, edanean eta kantuan topatu dituzte Angurar eta bere kideak. Orduan, Pedro Carricak hitz hauek esan dizkio Anguraren emazteari: “Hil egin zaitzaketa, zure senarrak ene emaztea hil duen gisa berean, eta zurekin batera, besotan duzun haurra ere akaba dezaket; baina ez dut halakorik egingo. Gauza bakarra eskatzen dizut: aukera ezazu gizon bat, orain hilko ditugun gizonak **lurperatzeaz** arduratuko dena.” Eta, diotenez, emakumeak aita **hautatu** zuelarik, gainerako gizon guztiak hil eta sarraskituak izan ziren.

Baina neskame batek, ezkutuka, hori dena ikusi eta berehala eman zien haren berri Areteko **biztanleei**. Hauek, ezagunak zitzaizkien xenda eta **bidezidorretan** erronkariarrei aurrea hartu, ustekabearen harrapatu eta “gauaren isiltasun eta

iluntasunean **garbitu** zituzten.”

Gerrak urtetan iraun omen zuen. Artaldeak **noraezean zebiltzan**, nork zaindurik ez zutela, eta otso nahiz hartzek **berealdiko txikizioak** egin zituzten. Herrixxkak, bestalde, **gatazka odoltsu** haiek medio, gizonik gabe geratzen ari ziren. Bai Bearneko jaunaren (Gaston II.a) bai Nafarroako erregearen (Charles II.a) ahaleginak alferrikakoak izan ziren, eta alferrik bildu ziren, halaber, Ansó herrian Oloroe, Baiona, Jaka eta Iruñeko **artzapezpikuak**. Azkenik, Aramits-eko apaizaren **bitartekaritzari** esker, Ansó-n bigarren batzar batean bildu eta epaia, larre eta uren auzia garbitu ostean, honakoxea izan zen: Baretois-eko ibarrak Erronkarikoari urtero-urtero, San Martin Harrian eta uztailaren 13an, hiru behi **mardul** eta osasuntsu eman beharko zizkion. Epaia, 1375eko urriaren 13an eman zen eta mendeotan zehar bi bider baino ez da bertan behera geratu: lehena, 1794an, armada errepublikarraren erasoak eraginik eta, bigarrena, 1944an, alemaniarren okupazioaren amaieran.

Pasadizo gorabeheratsu eta odoltsu haien berri izan bezain

laster, Bidaiaariak, **artean** gazte, noizbait uztailaren 13ko ospakizun hartara joatea erabaki zuen: paisaia elurraren gaztanberarik gabe ikusi ahal izango zuen, berde baino berdeago. neguan baino biziago; bi ibarretako alkateak “Hiru Behien Zerga” oroitzen eta gauzatzen ikusiko zituen; eta, ahal izanez gero, Auñamendi edo Anie mendira igoko zen.

Pentsatu eta egin. Urte hartan bertan, Bidaiaaria egun batzuk lehenago abiatu zen Izaba aldera. Orduan ere ez zen aspertu autobusetik eskaintzen zitzaion **ikusmira** hartaz: Zangotza, Esako (Yesa) urtegia eta, Aragoin sartu-irten bat egin ostean, azkenik Burgi, Bidankoze, Garde, Erronkari (beste batean joango zen Julian Gaiarre tenorearen hilobia ikustera), Urzainki, Uztarrotze eta Izaba herri ttiki **xarmantak**. Gainera, denboraren poderioz, Belaguako aterpera iristeko zenbait **lasterbide** bazirela ikasi zuen, batez ere aldapa hasten zen inguruan, eta, edozein gisaz, biderik lasterrrena auto stop egitea zela.

Eta Bidaiaariak ezin hobeki oroitzen du Auñamendira igo zireneko uztailaren 12 hura. Aurrena, errepedeari jarraiki San Martinen Leize famatuaren ondotik igaro ziren; hurrena, San Martin Harriaino iritsirik, Arlas mendirantz abiatu ziren. Gatazkaren **lekukoa** izan bide zen iturri hartan **geldialdi** bat egin eta ase arte edan zuten. Eta lurra eta belar fin laburra atzean utzirik, harrizko **basamortu idorrean** barneratu ziren, haitzetan ageri ziren marka gorriei segika, urrun, oso urrun ikusten zen gailurrari begirik kendu gabe. Baina noizbait ere basamortu hura zeharkatu, azken aldapa malkartsua lau hankatan igo eta Auñamendira (2.507 m.) heldu ziren. Handik agertu zitzaien paisaia ikusgarria iruditu zitzaion: Pirinioak beren luze-zabalean (*Auñamendi cdo Bortuak* izenez ere deituak), eta

PAGO.- Haya.
ERRAIAK.- Entrañas.
GORROTO.- Herra. Odio.
LURPERATU.- Hobiratu, lur eman.
HAUTATU.- Aukeratu. Escoger.
BIZTANLE.- Bizilaguna. Habitante.
BIDEZIDOR.- Bideska. Senda.
GARBITU.- Hil, akabatu.
NORAEZEAN IBILI.- Norabiderik gabe ibili. Andar errantes.

BEREALDIKO.- Egundokoa, ikaragarria.
TXIKIZIO.- Porrokaldia, hondamendia.
GATAZKA.- Borroka.
ODOLTSU.- Odol+tsu. Sangriento. Era berean: euritsu, eguzkitsu, osasuntsu...
ARTZAPEZPIKU.- Arzobispo.
BITARTEKARITZA.- Mediación.
MARDUL.- Bikaina.
ARTEAN.- Oraindik. Aún, entretanto.

IKUSMIRA.- Panorama.
XARMANT.- Liluragarria. Encantador.
LASTERBIDE.- Atajo.
LEKUKO.- Testigo.
GELDIALDI.- Pausaldia, keda. Descanso.
BASAMORTU.- Desertua, eremua.
IDOR.- Lehorra, sikua.

Harrizko basamortuan nabarmen. Auñamendi

San Martin Harria.

haien **magalean**, Bearne, Aragoi, Zuberoa eta Nafarroako lurrak... **Zorabiatzeko** modukoa izan zen.

Orhi mendira (2.021 m.) igotzean lortu zuen Bidaiaariak bere lehen bi milakora igotzea (berak ez du atsegin mendizale batzuek darabilten *gailurra egin* bezalako aditzik), eta orduan lagunek botila bat txanpain hartzera gonbidatu behar zituela esan zioten, hori baita mendizaleen usadioak agintzen duena; eta gauza bera esan zioten Auñamendiko tontorra zapaldu bezain laster. Egia esan, ahal izan balute, han bertan edango zuten **edabe apartsu** hartatik, zeren kantinplorak erabat hustu baitzitzaizkien gorako bidean.

Gaua pasatzera Areteko eski-estazio aldera jaitsi ziren. Gaua aire zabalean igaro zuten, frantsesek dioten gisan "à la belle Étoile", edota beste zenbaitzuek diotenez, "milaka izarreko hotolean." Eta uztailaren 13an, goizean goizetik errepidean gora auto-mugimendu nabaria sumatu zuten. **Gosari legea** egin eta San Martin Harrira inguratu zirenerako, jendea erruz bildua zen: artzain jendea, janzkera tradizionalaz apaindutako alkateak, berdinak ziruditen hiru behiak... Eta, azkenik, alkateek mendeetan zeharreko oroitzapenak **uxatu** zituzten eskuak eskuaren gainean

jarriz, denak ere harriaren gainean, eta "Pas avant!" hiru bider esanez, aurrerantzean halakorik ez dela gertatuko hitz emanez.

Bidaiaariak, hunkiturik, politikariek ekintza xume hura aintzakotzat hartu beharko luketela pentsatu zuen, hartara itunak-eta ez baitziren, sarritan bezala, hutsean geratuko. Baina lagunek laster atera zuten gogoeta haietatik txanpainaz ahantzita ote zegoen galdegin ziotenean. Orduan Izabarako bideari atzera ekin eta, ttipi-ttapa,

Juan Pitoren bentara heldu ziren. Norbaitek ikusi izan balitu, Auñamendira ez, baina Everest-era igo zirela uste izango zuen, hain zeuden denak pozak txoratzen. Eta, gauza hauek guztiak kontuan harturik, ez da harritzekoa gerora ere Bidaiaaria Erronkariko ingurumari hauetara sarritan itzuli izana.

(1) Honen berri gehiagorik nahi duenak, jo beza, besteak beste, *Argia* aldizkariaren 1275. alera.

Patxi Zubizarreta

Izaba herria, ilunabarrean.

3 1.- Gizonak bezatu, hezi eta etxekotu dituen **ugaztunetan** zein izan da azkena? Esan dezagun hori Ukrainian gertatu zela, orain 6.000-urte inguru.

- A) Zaldia
- B) Behia
- C) Ahuntza

2.- Frantzia, EEBB, Britainia Handia, Alemania, Italia... **Hurrenkera** horretan, horiek dira ardo gehien kontsumitzen duten herrialdeak. Nazio horietako biztanleria kontuan hartuz gero, Frantziak txapeldun jarraitzen du: batez beste 36.900 pezeta gastatzen du frantses bakoitzak urtero mama gozotan. "**Ukondo-**jasotzaileen" arteko bigarren herrialdean 36.500 pezeta uzten du bakoitzak. Zein herrialde da hori?

- A) Italia
- B) Espainia
- C) Austria

3.- Toxikomania berri bat agertu da munduan: zibertoxikomania. Interneten orduak eta orduak igarotzen dituztenei dagokie: ordenagailuaren pantailari **itsatsita**, saretik banandu ezinik. Duela gutxi emakume bat kondenatu dute Ingalaterran bere haurra abandonatzeagatik, ahal zuen denbora guztia ordenagailuaren aurrean ematen baitzuen. Tratamendua behar izan duen beste emakume baten kasua ere aipatu da...

- A) ...etxeko gela guztietan (6) ordenagailuak jarri zituelako
- B) ...ordenagailuarekin oheratzen zelako
- C) ...etengabe 48 ordu pasa zituelako ordenagailuaren aurrean

4.- Aspaldi-aspaldidanik, kometak hainbat **gertakariren** seinaleztat hartu ditu gizonak. **Hondamendi** edo makur handiak, gehienbat. Hala ere, 1811n ikusi zen kometa oso distiratsu bat gertaera positibo batekin azaldu zen, Frantziari dagokionez. Harrezkero, kometa distiratsuek zera positibo hori **iragartzen** dutela uste dute herri horretan. Zer?

- A) Negu guztiz gozoak
- B) Kalitate handiko mahatsaren **uzta** eta aparteko ardo onak
- C) Napoleonek Josefinarekin hainbat saio egin ondoren, harengandik berezi eta Maria Luis Habsburgokoarekin ezkondu eta berehala seme bat izan zuen, ustez, Frantziari ospe handia ekarri behar ziona

5.- **Neurketa**-unitateetan, hamar aldiz handiagoa den **banakoa** adierazteko *deka* aurrikia erabili ohi da; ehun aldiz handiagoa adierazteko, *hekto*, eta mila aldiz handiagoa adierazteko, *kilo*. Eta mila milioi aldiz handiagoa adierazteko zer aurrikia erabiltzen da?

- A) Giga
- B) Mega
- C) Tera

6.- Gaurko **ereserki** nazionalen artean zaharrena 1603koa da. Zein herrialdeakoa?

- A) Italiakoa
- B) Suitzakoa
- C) Britainia Handikoa

7.- 1997ko urrian lortu zuen gizonak **lastertasun** handiena **lehorrean**. Andy Green piloto britainiarrak EEBBetako Nevadako **basamortuan** lortu du marka berria. Zenbat kilometro orduko egin zuen?

- A) 875 km/o
- B) 1.015 km/o
- C) 1.233 km/o

8.- Hona hemen hiru euskal esaera zahar bi zatitan emanak, zeuk ordena egokian jar ditzazun.

Urrutiko kanpaiak... ...ta bi gehiegi
Sukaldean emakume
bat gutxiegi... helduago eta hobeago
Gizona meloiaren pareko,soinu handiak

9.- Adinaren seinale ezin garbiagoa zera da, bi aukeraren artean, etxean bederatziatarako egoteko bide ematen dizuna aukeratzea, horra. Nork esana?

- A) Woody Allen
- B) Ronald Reagan
- C) Groucho Marx

10.- Top-model direlako horiek dauden bezala egoteko kontu handia egiten diote **elikadurari**. Haiak bezala egon nahi izanez gero, jakin behar duzu zer golkoratu eta zer ez. Ondoko zerrendan aukera itzazu barneratzen dituzten zerak eta probatu ere egiten ez dituztenak:

Arraina/Barazkiak/Behi-haragia/Edari
komertzialak/Esnekiak/Fruitu
freskoak/Kafea/Labore osoak/Oilaskoak/Tea/1-3
litro ur egunean

UGAZTUN.- Mamífero.
HURRENKERA.- Segida. Orden.
UKONDO.- Ukalondoa. Codo.
ITSATSI.- Pegatxi.
GERTAKARI.- Jazoera. Evento.
HONDAMENDI.- Porrokaldea, triskantza. Destrucción.
IRAGARRI.- Aldarrikatu. Anunciar.
UZTA.- Cosecha.

NEURKETA.- Neur(tu)+keta. Medición.
BANAKO.- Unidad.
ERESERKI.- Himno.
LASTERTASUN.- Abiada. Velocidad.
LEHORREAN.- En tierra.
BASAMORTU.- Desertua, eremua.
HELDUAGO ETA HOBEAGO.- Cuanto más maduro, mejor.
ELIKADURA.- Alimentación.

11.- 1997an gertatu zen, baina... oroitzen zara zer gertatu zen Antilletako Montserrat uhartean?

- A) Skulako **uholdeak** izan ziren
- B) Hurakan indartsu batek etxe gehienak hondatu zituen
- C) Bertako **sumendia** piztu zen eta biztanle guztiak uhartetik atera behar izan zituzten.

12.- Emakumeek kolonia-ur **urrintsuak** probatzeko eskumuturrean jarri ohi dute pittin bat. Nondik dator ohitura hori?

- A) Ez dakigu zehazki, baina erromatarren testuetan agertzen da jadanik.
- B) Frantziatik, horrelako gauza guztiak bezala: modako jantziak, Pierre Cardin, Christian Dior, *l'esprit... oh la la!*
- C) Arteria bat igarotzen da puntu horretatik, kolonia berotzen du pixka bat eta, horrela, hobeto **antzematen** zaio.

13.- Epilepsia gaitza aski zabalduta da munduan. Botikek eragin sendagarria dute kasuen %70etan, baina gaixoen hiru laurdenek ez dute medikuntza-arretarik batere jasotzen. Eta, zure ustez, zenbat epileptiko daude munduan?

- A) 10 milioi inguru
- B) 20 milioi inguru
- C) 40 milioi inguru

14.- Asmatuko zenuke zenbat jeneral dauden Errusiako **gudarostean**? (Estatu Independienteen Komunitatean, alegia)

- A) 1.563
- B) 2.965
- C) 3.514

15.- Burgosko Atapuercan aurkitu diren gizaki-fosilek zeresan handia eman dute 1997an. Azkenean, noizkoa ote da bertan aurkitu duten *Homo antecessor* hori?

- A) Duela 1.200.000 urte ingurukoa
- B) Duela 790.000 urte ingurukoa
- C) Duela 500.000 urte ingurukoa

16.- Atzerrirako bidaia bat egiten denean aseguria izaten duzu normalean. Eta munduko jende printzipalak? Aita Santuak, Bil Clintonek, Andorrako printzeek eta gainerakoek zer aseguru-mota dute? Ba ote dute bat ere?

17.- **Antzinateko olerkari** batek bere obra bat erretzeko **gomendioa** adierazi zuen hiltzean. Ez zioten kasurik egin eta geroztik delako obra hori genero horretako **gailurrekoen** artean **sailkatu** dute. Nortaz eta zertaz ari gara?

- A) Virgilio, *Eneida*
- B) Homero, *Odisea*
- C) San Agustin, *Aitorkizunak*

18.- Zenbat erakundek alkoholismotik ateratzen laguntzen dute. Zaila da, **alabaina**, eritasun horretatik ateratzea eta agian beste irtenbide bat bila daiteke. Esaterako, probatu duzu alkoholismoaren aurka eragin handia duen santuari erreztatzea? Badakizu zein den santu hori?

- A) San Sinplizio
- B) San Makario
- C) San Martin

19.- Benetako gertakaria: naturako argazkiak ateratzea oso gustukoa zuen eskiatzaile batek pistetatik kanpo atera eta erorketa txar baten ondorioz zenbait hezur hautsi zituen. Ezin zuen inolako mugimendurik egin eta, hala ere, bere egoeraren berri eman ahal izan zuen eta, modu horretara, salbatu ahal izan zuten. Nola moldatu zen? Ez zuen **sakelako** telefonorik, ez...

20.- Nire lehengusuaren baserri berrian egon naiz **berriki**. Etxetxo egokia da, bi hegaleko teilatua -10 eta 12 metrokoak, 60 graduko maldan **hegal** laburrena eta 70 graduko luzeena-, eguzki-energiatz funtzionatzen du, bista ederrak ditu eta abar. Hura ikustean, problematxo polit bat bururatu zitzaidan, hara: **oilar** bat gailurrera igoko balitz eta bertan arrautza egingo balu, zein aldetatik eroriko litzateke azkarren? Hau da, zein aldetatik joko luke lurra denbora gutxiagoan? Zergatik?

LUIS MANTEROLA

Soluzioak: 46. orrialdean

E ZUSTEKO DEIA

Arantxa Iturbe

3 Hitzik gabe geratu zen **eritetxeko** deia jaso zuenean. Semeak lau egun zeramatzala han oso egoera larrian eta lehenbailehen agertzeko erregutu zion **hariaz** bestaldeko ahotsak.

—Lau egun? —galdetzeko **gauza izan** zen juxtu-juxtu.

—Bai, eta barkatu orain arte ez hots egin izana. Ez genekien nor zen. Istripua izan zuenean ez zeraman paperik berekin.

“Eta orduan nola ote dakite nire semea dela?” pasa zitzaion burutik, baina pentsamendua hitz **bihurtu** baino lehen irakurri zion bestaldekoak.

—Zure izena esan zuelako jakin dugu nor den eta ahal bezain pronto jarri gara zurekin hartuemanetan. Garcia anderea, ez zaitut gehiago larritu nahi, baina benetan gaizki dago. Hil ala biziko **ebaketa** bat egiten ari dira une honetan. Hona inguratzen zarenean jarriko zaitugu jakinaren gainean. Berandu baino lehen espero zaitugu. Galde ezazu Iñurrategi doktoreaz iritsi bezain pronto. Berak emango dizkizu detaile guztiak.

Eta besterik ez.

Mari Karmen telefonoa eskuan zuela geratu zen. Eserita. Aulkia jarri berria zuen sarrerako mahaitxoaren ondoan. Asteak pasa zituen egongelan beste telefono bat ala sarreran zegoenaren ondoan aulkia jarri ezin erabakirik eta azkenean lehendabiziko aukera baztertu —egongelan bixitaren bat izan ezker ez zuen eroso hitz egingo— eta bigarrena aproposagoa iruditut zitzaien. Ez zuen segituan erosi, halere. Beste aste pare bat behar izan zituen sarrerako mahaitxoari ondo zetorkion bat aukeratzeko. Ez zuen handia

behar sarrera jango ziolako. Txikiegia ere ez telefonora ondo iristea **ezinbestekoa** zelako. Batez ere, eroso aurkitu nahi zuen hizketan ari zen bitartean patxadan egoteko. Eta ez zegoen asko gastatzeko prest. Sekula ez zuen pentsatuko aulki egoki baten bila hainbeste denda pasa zitezkeenik, baina **bazterrak** ondo **jiratu** ondoren aurkitu zuen berea. “Saiatu ezker beti aurkituko duzu nahi duzun hura” esaten zion beti aita zenak. Ez aulkiei buruz, jakina, baina edozerekin erabil zitezkeen esatera eta oraingoan ere aitak arrazoi zuela aitortu beste erremediorik ez zuen izan. Ez zen berak buruan zeukana prexixio, baina bai neurritz, bai itxuraz eta bai prezioz ondo zetorkion eritetxetik deitu bezperan erosi zuena.

Telefonoa bere tokian utzi baino lehen horixe pentsatzeko **beta** izan zuen: “tira, erosketa ona egin nuen”.

Burua, ordea, segituan joan zitzaion berriro dei hartara. Ez zuen espero eta espero gabe jasotzen zituen deiek **izutu** egiten zuten. Maria Pilarrek barre egiten zion hori esaten zuen bakoitzean. “Telefonoak noiz joko duen jakiteak ez zeukan graziarik, neska!”, esaten zion: “ni beti egoten naun espero ez dudana deiren baten zain”. Baina Mari Karmen ez. Mari Karmen izutu egiten zen. Eta espero zuen telefono-deia iristen ez zenean ere bai. Horregatik hartu zuen pozik jo zuenean, bazekielako Maria Pilar izango zela. Bezperan berandu zen iristekoa Benidorren hamabost egun pasa ondoren eta iritsi **biharamunean** sin falta hots egingo ziola **hitz emana** zion. Seguro zegoen bera izango zela aulki berrian eseri eta “Nor da?” galdetu zuenean. Ez zen Maria Pilar. Eritetxetik ari zela esan zion emakume hura baizik.

Zer egin ez zekiela zegoen. Eritetxera joaten bazen, Maria Pilarrek deituko zuen eta ez zuen etxean harrapatuko. Pentsatu bezala lotsatu zen

EZUSTE.- Ustekabea. *Sorpresas*.

ERITETXE.- Ospitalea.

HARI.- Hilo.

GAUZA IZAN.- Gai izan. *Ser capaz*.

BIHURTU.- Bilakatu. *Convertir*.

EBAKETA.- Operación quirúrgica.

EZINBESTEKO.- Behar-beharrezkoa.

BAZTERRAK JIRATU.- *Revolver los rincones*.

BETA.- Astia, denbora.

IZUTU.- Ikaratu, beldurtu.

BIHARAMUN.- Hurrengo eguna. *Día siguiente*.

HITZ EMAN.- Agindu. *Prometer*.

semea inportanteagoa izango zela **otu** zitzaionean. Gehiago pentsatu gabe, igandetako trajea jantzi eta kalerakoa egin zuen taxi baten bila.

Agindu bezala, eritexera sartu eta Inurrategi doktoreaz galdetu zuen. Segituan azalduko zela jakinarazi zion irribarre gozoko **erizain** batek. Esertzeko eta baita kafetxo bat hartzeko nahi bazuen ondoko makinatik.

Irribarrerik gabe azaldu zen minutu batzuetara doktorea. Bata zuriak ematen duen seriotasunarekin galdetu zion ea amak ez al zuen etortzerik izan.

Lehendabizikoan ez zion ulertu Mari Karmenek.

—Mari Karmen Garcia? -galdetu zuen berriro medikuak, parean zeukan emakumearen **harridura** ikusita.

—Bai, ni naiz Mari Karmen Garcia eta etortzeko esan didate.

Doktorea izan zen orduan kolorez aldatu zena.

—Barkatu, Garcia anderea, hanka sartu dut. Nik uste nuen, esan nahi dut, alegia, espero nuen... Barkatu berriro, baina...

Mari Karmenek ez zekien zer esan.

—Mutikoa hain gaztea zenez, pentsatu dut, ama...

Ez zuen hain ama zaharra ez zuela espero esateko gaitasunik izan, baina esaera bukatu gabe ere ondotxo konturatu zen Mari Karmen medikuak

adierazi nahi zionaz. Eta baita “hain gaztea zenez” hitzez ere. Beraz, ez zegoen zereginik, eta bat-batean negarrez hasi zen. Negarrez, medikuak mutikoaren ama izateko zaharregi jo zuelako, negarrez, heriotzak beti negargurca sortzen ziolako, negarrez, hildakoa gaztea zelako, negarrez, bizirik ikusteko **aukerarik** izan ez zuelako, negarrez, semea izateko bizitzak eman zion aukera bakarra aprobetxatzeko modua galdu zuelako, negarrez, eritexera bidean semerik ez zuela bazekielako, negarrez, jakin arren minutu batzuetan semea besarkatzea zer den sentitzeko esperantza eginda joan zelako, negarrez, beste nonbait ama bat semearen berrien zain egongo zelako, negarrez, beste ezertarako gai sentitzen ez zelako.

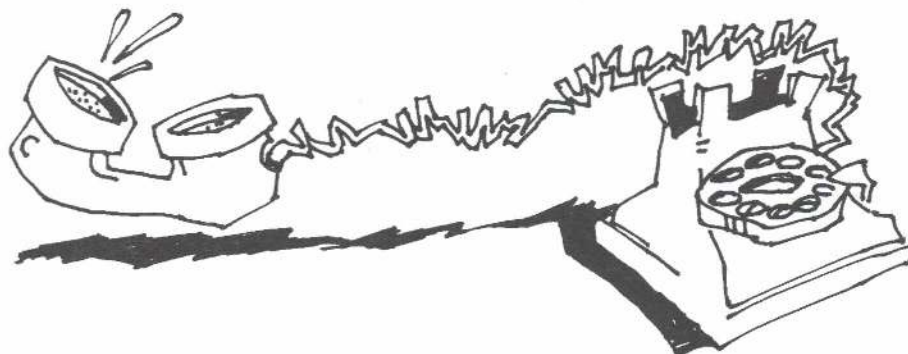
Saiatu zen **zotin** eta malko artean **gaizki ulerturen** bat izan zela adierazten. Mari Karmen Garcia zela bera, baina ez mutikoaren ama. Berak ez zuela semerik inoiz izan, ez eta izango ere. Baina bere **nahigabea** arindu nahian besarkatzen zuten besoek ez zioten entzuten.

—Lasai egon, Garcia anderea, ez du batere sufritu -izan zen negarrak erabat itsutu eta **konortea** galdu baino lehen entzun zuen azkenekoa.

Bere onera etorri zenean ere negarrez jarraitu zuen.

Malkotan blai iritsi zen etxera.

Ez zuen kontsolatu Benidorreko abenturak kontatuz kafesnea hartzera arratsaldean joango zitzaiola esanez Maria Pilarrek egindako telefono-deiak ere.

GIZONTXO, IZENTXO

Gizenegi zaude,
ene senartxo,
nik nahi zaitut **lirain**
eta gaztea.

Horrenbeste kilo,
horrenbeste grasa,
txuletarik gabe
ezin pasa,
bi eskailera **igo orduko**
berotzen zaizu
arnasa.

Gizenegi zaude...

Azido uriko
tentsioa altu,
eta tamainarik
ezin hartu,
(er)rejimentxo bat
jarriko dizut
nahiko bazendu
flakatu.

Gizenegi zaude...

Iturriko ura
ardoaren **partez**,
haragia, eta
pattarrik ez,
goizean footing,
ondoren lana,
ta etxetik kanpo
joan ez.

2 Jose Mari
Etxenagusari ez
diote seguruenik kantu hau
abestuko, izan ere **zotza**
baino **argalagoa** baita
Jose Mari **luzeska**. Ez
dugu uste Imuntzok eta
Belokik trikitia honetan
azaltzen dituzten arazoak
izango dituenik. Eta gizen
dagoenak nahi badu
flakatu, zera egin dezake:
abestian esaten dena egin,
eta bide batez, euskal
dantzen ikastaro batean
eman izena. Akabo
komeriak!

GIZENTXO.- Gizenegia. *Demasiado gordo.*
ZOTZ.- *Palillo.*
ARGAL.- Mehea, medarra, iharra. *Flaco.*
LUZESKA.- *Alargado.*
KOMERIA.- Arazoa. *Problema.*
GIZEN.- Lodia, potzoloa.
IGO ORDUKO.- *En cuanto subo.*
LIRAIN.- Lerdena. *Esbelto.*
ARNASA.- Halsa. *Respiración.*
PARTEZ.- Ordez. *En lugar de.*

ARIES

3 Lasai, mantso, patxadan, motel, trankil, bare... Hitz horiek ikasi eta praktikan jarri. **Bizkorregi** bizi zara. **Bihotzekoak emango** dizu. Atsedean hartu, lo asko egin. **Zeure onera itzultzeko** denbora piska bat beharko duzu. Behar duzun denbora hartu.

CANCER

Auto berria erosiko duzu. Ezustean diru-sarrera ederra izango duzu. Arazo ekonomikoak konpontzeko (edo **leuntzeko**) modua izango duzu. Maitasun-kontuetan, berriz, **garai** beltzak datoz. Autoa izango duzu, dotore askoa, baina norekin joanik ez.

LIBRA

Lan eskaintzak izango dituzu, asko eta **on askoak**. Zure ingurukoak poztu egingo dira. Zu ez. Aitor ezazu, behingoz, desertura joan nahi duzula, bakar-bakarrik bizitzera. Esan eta egin. **Zirt ala zart**. Erabaki handiak ezin dira atzeratu.

CAPRICORN

Hamarrak hamar gutxitan hamar gutun bidali beste hainbeste adiskideri. Txorakeria irudituko zaizu, baina zure osasuna jokoan dago. Planeten laguntza baliatu nahi baduzu, bete esandakoa. Eta galtzerdi berdeak erabili, zapata gorriekin.

TAURUS

Ez zaizu trikitia gustatzen, ez duzu bertsolaritza maite, ez zara sagardozailea, ez duzu folklorea atsegin, eta kezkatuta zaude. Lasai, ez da larria. Galdetu inguruan eta ikusiko duzu: ez zara bakarra, **ezta gutxiagorik ere**. Jarrai U2 entzuten.

LEO

Auto berria erosiko zenuke. Baina **sosik** ez daukazu. Bidaia egin nahi zenuke, eta bideo-kamara erosi, eta Arzakenean afaldu. Beste batean beharko du. Utzi ametsak bazterrean eta **ekin** lana **bilatzeari**. Zorrek ito egingo zaituzte. **Zuhur ibili**.

SCORPIO

Zenbaki **bikoitiek** zorte ona ekarriko dizute. Saiatu pareak osatzen: bi euskaltegitara joan, bi amorante izan, bi etxetan bizi... Ez eraman inoiz bost mila pezetakorik. Ez irten horietan kalera. Autoa: "bi zaldi" a, Renault 4-4a, edo 4x4 mendiko autoa.

AQUARIUS

Umore onean egongo zara. Baina arazorik nahi ez baduzu, ez **zirikatu** ingurukoak. Badakigu Capricorn jendea irrigarri jantzita dagoela, Scorpioak maniaz **josita** dabilzala, eta Librek amets zoroak dituztela. Nahikoa lan badute, eta zuk ez **trufarik** egin.

GEMINI

Azken hilabeteetan ez zara etxetik atera. Ez, **behintzat**, lagunartera. **Hitz aspertua**, barrea eta dantza behar-beharrezkoak zaizkizu. Utzi eginbeharreko guztiak eta zoaz norabait, afaltzera. Ingurukoek ulertzen badute, ongi, eta bestela, **hor konpon!**

VIRGO

Gutun anonimo bat jasoko duzu. Saiatu nori idatzi dizun argitzen. Ez dago zugandik oso urrun. Ezusteko handia hartuko duzu, eta oso atsegin. Nor den jakindakoan, idatzi erantzuna. Harreman polita sortuko da. Kolorea, gorria; zenbakia, 69.

SAGITARIUS

Kontuz: **oroimena**, hizketarako trebetasuna eta entzuteko gaitasuna galtzen hasten bazara, gai bati bost minutu baino gehiago eskaintzeko **gai** ez **bazara**, **irizpiderik** ez duzula konturatzen bazara, itzali berehala telebista. Kutsatuta zaude. Zaindu zeure burua.

PISCIS

Gutun anonimoak bidaltzeko gogoia sortuko zaizu. Leo jendearekin oportetara joan nahiko duzu. Sagitarius baten telebista hondatuko duzu, nahi gabe. Cancer batekin maiteminduko zara. Bistan denez, arazo ugari izango duzu. Lasai, pasako da.

POEMA PRESOA

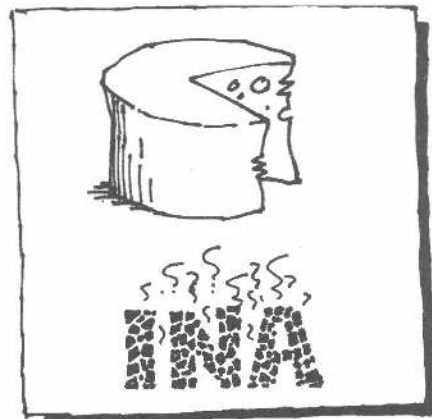
Zatika emandako erantzunak osatu ahala, eraman itzazu letra zenbakidunak goiko taulara –adibidean bezalaxe– eta Juan Kruz Igerabide olerkariaren “haiku ximurretako” bat aurkituko duzu.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21									
22	23	24	25	26	27	28	29	30	31					
32	33	34	35	I ³⁶	R ³⁷	38	39	40	41	42	43	44	45	46

Nerau	1	E	R	2	N	3
Legeak ez du debekatzen	4	I	L	5		7
Zerbait egiten hasteko ideia	E	K	I	M	E	8
Antzinako erresuma ospetsua	E	9	I	P	T	10
Errege-erreginen ingurua	G	11	R	12		A
Arreta	A	R	14	15	R	A
Azti ospetsua	M	16	R	17	I	N
Zuhaitz-fruitua	18	D	A	19	E	A
Ahotik jariatzen den listua	L	E	20	D	E	21
Toki hartatik	H	A	22	D	23	K
Pozaren adierazpena	B	A	24	R	25	A
Toki apalago batera	B	E	26	27	28	A
Mozkorra	H	O	29	D	30	31
Apaiza	A	32	A	D	33	A
Ez dabil ongi	H	E	34	35	E	N
Zuhaitzen landare bizkarroia	M	I ³⁶	H	U	R ³⁷	A
Filmen testua	G	I	D	38	39	A
Deslotu	A	S	40	A	T	41
Erraia	H	E	42	43	44	A
Paper lodi eta zurrin	45	A	R	T	46	I

Soluzioak: 46. orrialdean

JEROGLIFIKOA

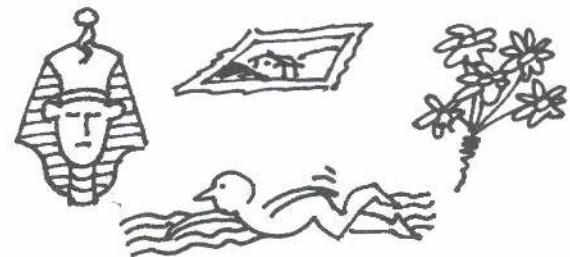
Zer hartu duzue?

LETRA-ZOPA

Aurki itzazu irudi hauei dagozkien hitzak. Ondo gogoan hartu norabide guztietan aurki daitezkeela.

E	T	E	S	K	O	Z	I	E
I	R	R	A	L	I	H	R	X
A	T	R	O	S	E	R	O	L
I	T	O	E	U	E	I	N	A
A	O	D	A	T	U	G	A	B
E	N	A	R	E	O	E	M	E
I	Z	A	R	A	S	R	I	A
O	T	A	H	A	Z	I	E	P
U	H	A	R	T	F	O	K	U

KARRA eta konpainia

3 Karra, Karra, Karra. Karra-Karramarro? Bai eta ez. Hortik datorkio **goitizena** nahiz eta zapaldu dituen azken oholtzetan Karra izena "Kabra" hitzarekin lotu, elkartu, **batu** duten. Karra, Karra, Karra, Karra Elejalde. Denon ahotan eta denon begien **islan** den aktore euskal herritarra. Aktorea? Baita gidoigilea ere. Eta gautxori berdingabea. Karra Elejalde. Datorren mendeko zinemaren maisuak izango diren zuzendari gazte guztiekin lan egin du. Zaharragoak direnekin ere bai, ez pentsa. Eta ez dago bakarrik **gailurrean**. Ondoan ditu Alex Angulo, Ramón Barea eta konpainia.

Najwa Nimri

"Airbag" berea du. Bere-berea. Eta ez bakarrik protagonistetako bat delako, ikusleak milioika eta milioiak milaka kontatzen dituen film horren burutazio lehendabizikoa berak izan zuelako baizik. Karra Elejalderi **otu** zitzaion "Airbag" bilakatuko zen **estraineko** barrabaskeria. Gauze izan zen, nola ez. Taxi batean kontatutako txiste bat izan zen abiapuntua. Gero gerokoa. Fernando Guillén-Cuervo antzezlearekin batera idatzi zuen gidoi aldrebestua. Ondoren, Juanma Bajo Ulloa tentatu zuten. Eta Gasteizko zuzendari **dohaintsua** gozo-gozo erori zen tentazio bihurrian. Hiruron artean egokitu zuten **izkribua**. Emaizta, ondorioa, zuen bideo-klubetan dago jada pantaila handitan asteak zein hilabeteak **eman** ondoren.

Karrak idazteari **ekin** dio ostera Fernando lagun zaharrarekin batera. Beste gidoi ganberro baten **zirriborroa** ari dira prestatzen. Inolako, inongo presarik gabe. Denboraz larri ez dabilenez eta Karrak antzerkia betidanik eta betiko maite duenez, orain Euskal Herriko hainbat eta hainbat aretotan aurkitu izan dugu Elejalde jauna "La Kabra tira al monte" lan **zorrotz** eta surrealista antzeztan. Karra izan dugu aktore, aktore bakarlaria bertan. Karra izan dugu antzezlanaren autore. Karra harrapatu dugu ikusleekin tirabiran, berbetan eta konplizitatean arrats askotan.

Karra Elejalde Gipuzkoako semea da izatez eta jaiotzez, baina jende guztiak arabartzat du, han hasi baitzen lanean eta hangoak baitzuten estraineko lankideak. Karrak **egun** Espainian jo ta fuego diharduten zuzendaririk

Karra Elejalde

garrantzitsuenekin egin du, egiten du eta egingo du lan.

Almodovarrekin zein Julio Medemekin, Bajo Ulloarekin Imanol Uriberekin bezala.

Goiko lerroetan esan dugun **legez**, Karra-Karramarro-Kabra ez dago bakar-bakarrik han hemenkako errepartetan. Ramón Barea bizkaitarra zuzendari askok desiratzen eta behar duten antzezlea da. Ramón, Karraren antzera, antzerkitik dator; taulen gainean eta taulen atzean ofizio guztiak bete izan ditu. Orain, behin eta berriro aurkitzen dugu pantailetan. La Cuadrilla izengoitiaren pean ezkutatzen diren zinegile bik **ezinbestekotzat jo** izan dute Ramón "Justino, un asesino de la tercera edad" eta Matías, juez de línea abenturetan. Iaz, lau aldiz gutxienez ikusi genuen lau **kantoi** zine-areto guztietan. 1997an, Ramonek "A ciegas", "La buena estrella", "En brazos de la mujer madura" eta "Suerte" film garrantzitsuetan hartu zuen parte.

Alex Angulo Alex de la

GOITIZEN.- Ezizena. Pseudónimo, apodo.
BATU.- Bat egin. Unir.
ISLA.- Errainua. Reflejo.
GAILUR.- Erpina, tontorra. Cumbre.
OTU.- Bururatu, gogoratu, gogoak eman. Ocurrírsele a uno.
ESTRAINEKO.- Lehenengoa.
DOHAINTSU.- Dohain+tsu. De gran calidad.

IZKRIBU.- Idazlana. Escrito.
EMAN.- Iragan. Pasar.
EKIN.-Emprender.
ZIRRIBORRO.- Borrador.
ZORROTZ.- Serio.
EGUN.- Gaur egun. Hoy día.

LEGEZ.- Bezala. Como.
EZINBESTEKOTZAT JO.- Considerar imprescindible.
KANTOI.- Izkina. Esquina.

Iglesiareen "Mirindas asesinas" laburmetraia famatuan ezagutu genuen aspaldian. Orain, Tele5-ko "Periodistas" telesailan agertzen da astero. Alex, Ramon bezala, bizkaitarra da eta antzerkian eman zituen bere lehenengo pausoak aktore-afanetan. Icíar Bollainen "Hola, estás sola?" lan mimatuan ikusi genuen duela bi urte eta iaz Ibarretxe anaian "Sólo se muere dos veces" lan matxinoko izarra izan zen. Are gorago joan zitzaigun Alex gurea eta Almodovarren "Carne Trémula"ren eszena batean aritu zen **irmo**. Zeinetan? Gehien aipatu izan den hartan, autobusean gertatzen den hartan. Aldamenean, Angulo jaunak Pilar Bardem eta Penélope Cruz izan zituen. Ez dago gaizki, ez.

Gehiagorik nahi? Nahi duzuen adina. Edade guztietako aktoreak ditugu esportaziorako. Ez da txantxetakoia Ion Gabellak Euskal Herritik kanpo hasi duen bidea. Bajo Ulloarekin eta Calparsororekin behar egin ondoren, Eduardo Noriegaren "Cuestión de Suerte"n **atzeman** izan dugu.

Gazteagorik nahi/behar duzula zeure filmerako? Ez kezkatu, ez arduratu, ez aztoratu, badiugu eta. Adibidez? Ba Berlin konkistatu eta gero, Espainiako Zine akademia sorgindu duen Andoni Erburu mutiko nafarra. Non topatu genuen lehendabizikoz? Montxo Armendarizen "Secretos del corazón" izeneko hartan.

Emakumezkorik ote den zerrenda amaigabe honetan? Bai, bai horixe. Eta kategoriakoak. Zaila da "El crimen del cine Oriente" film gazi-gazi, tristatu eta iluna irudikatzea Anabel Alonso gabe. Bera zen, bera da, bertan protagonista garrantzitsua, kasik osoa. Ez ahaztu Almodovarrek erreparatu ziola lehendabizi Anabeli. Erreparatu baino askoz gehiago, kontratatu ere. "Kika" pelikulan **egin** genuen **estropozo**

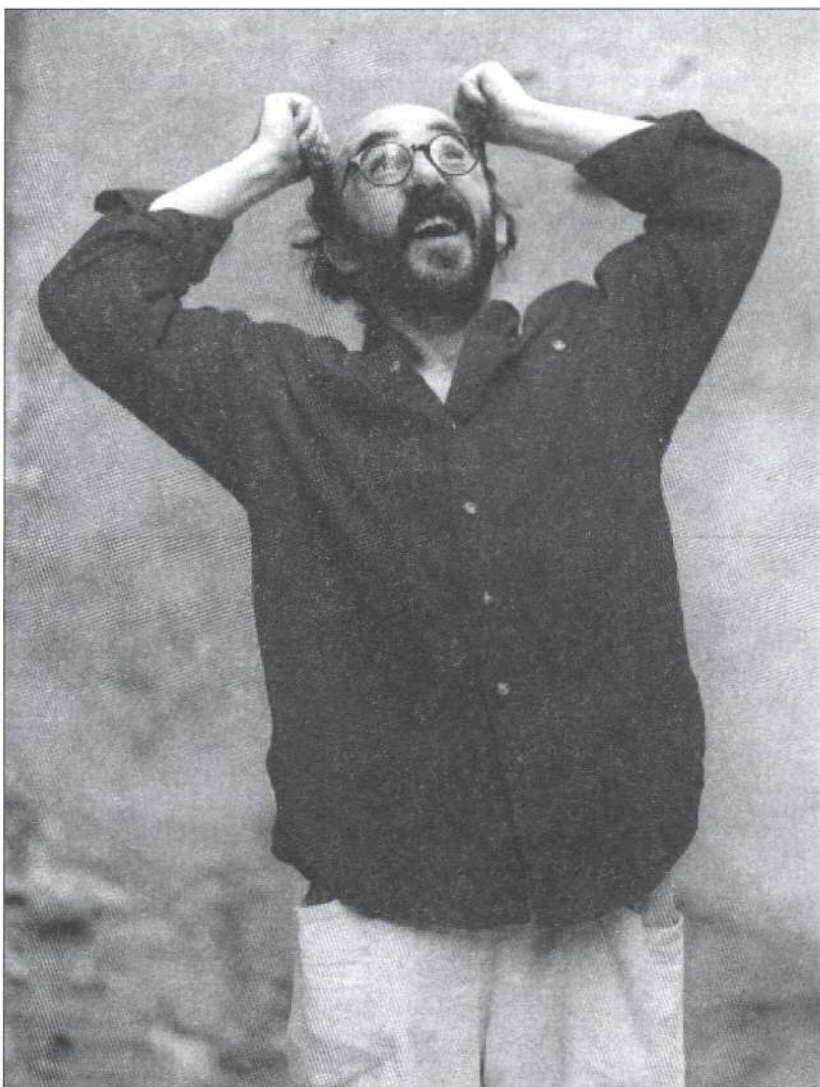
berarekin. Igogailu batean, hain zuzen.

Dir-dir handia egiten du kamera aurrean Daniel Calparsororen emaztea eta inspirazio-iturria den Najwa Nimrik. Negurin jaioa, ikastolan euskaldundua, aita du arabiarra eta zuzendari guztiak etxe-atarian dauzka, kontratua noiz **sinatuko** duen zain eta erreguka. Berlingo eta Veneziako Zinemaldian aurkeztu zituen bere film lehenak. Orain, Alejandro Amenabarrentzat emakume arriskutsu batena egin du ikusleak **zor eta lor uzten** dituen "Abre los

ojos" pelikula periloosoan eta Julio Medemekin konpartitu ditu egun eta gau hotzak "Los amantes del Círculo Polar" luzemetraiaren filmaketan.

Beraz, duda-izpirik ez izan, arren. Euskal **harrobia** bada. Eta ez bakarrik futbol-kontuetan. Ez horixe. Aktoreak nahi adina ditugu. Aktore prestuak, aktore berdaderoak. Izen gehiagorik ziztu batean? Leire Berrocal, Aitor Mazo, eta abar, eta abar, eta abar, eta abar luze, luze bat...

Begoña del Teso

Alex Angulo

ALTSASU APIRIIA 1834

BURUNDARAKO BIDEAN ...

TOMAS, GERRA-TXOSTEN BAT JASO BERRIA DUGU.

ETXARRI-ARANAZKO KOARTEL NAGUSIAN.

ARABAKO KOMANDANTE NAGUSIA ZAIN DUZU BARRUAN, ZUREZAT INFORMAZIO GARRANTZITSUA DAUKA.

ONDO DA.

URANGA ...
LERIDAN JASAN DUGUN PORRO. TAREN BERRI JAKINGO DUZULA SVOSATZEN DUT ALBISTE TRISTE BAINA ESALDUTU ZERIK EKARRI ZAITU HONA?

BERRI TYARRAK BAINA CABRERA ETA CARNICER-EK GURE EJERZITOA ARAGOIN BERRANTOLATUKO DUTELA USTE DUT.

NOGUERAS JENERALAK MIRALLES, CABRERA ETA CARNICER GARAITU EGON DITU MAYALS-EN. PORROTA ERABATEKOIZAN DA, 300HILDAKO ETA 700 PRESO. MADRILGO KOMUNIKABIDE BATZUEK GALDUTZAT EMATEN DUTE GURE GERRA ARAGOI ETA VALENTZIAN.

"ZORRAK ZOR..."
HAUKE DAITEKE JIPOIA ITZULTZEKO AUKERA. ZERA ESATERA ETORRI NATZAIZU: QUESADA AGURAINEN DAGO EJERZITO HANDI BATEKIN, KONBOY BAT BABESTUZ DATOR ERREGE-GALTZADATIK IRUÑERAKO BIDEAN.

ZORIONEZ, GISELALDE ETA ITURRALDE HONANTZ DATOZ ZALDIERA HIRUGARRENA ETA GIPUZKOAKO BATAILIOEKIN.

BADA, QUESADARI AURREA HARTUKO DIOT. BAKAIKUKO ZUBIAN JARRI ETA BIDEA MOZTUKO DIEGU. ETSAIA IPARRALDERANTZ ATZERA EGITERA BEHARTUKO DUGU.

BAKAIKUN ...

AURREA GIDARI KONPAINIA ETA BERROGETA HAMAR BAT ZALDI ETSAIA ZIRIKATZERA, VILLARREAL POSIZIOAK HARTU IBAI BESTE ALDEAN, ARBOLADIAN ZEHAR.

! AURREA !

BITXIA DA ...
BADIPIRI DESFIATU NAHI GAITUZTELA. ALTSASUKO ERREGE-GALTZADATIK ATERRAKO DIRA, AGUDO, APIATU DAITEZELA GIDARI KONPAINIA ETA LEHEN BATAILOIA !

ALTSASURANTZ !

KRISTINOEN LERROETAN ...

MATXINATUEK BAKAIKU ETA ITURMENDI TARTEAN ITXARON GAITUZTE ETA IHES BIDEA OLAZIN MOZTU DIGUTE. GIPUZKORRANTZ JOTZEA NAHI DUTELA EMATEN DU. GAINERA BATAILOI BAT GUREGANA HELDU DA. BORROKATU EGIN BEHARKO DUGU AGIAN.

LASAI, O'DONELL KONTEA HAU ZUMALAKARREREGIRA HARROKERIA BAT BESTERIK EZ DA ETA ZURE EZKONTZA RAKO GARAIZ AILEGATUKO ZARA IRUÑERA.

TXOSTEN.- Informe.
GARAITU.- Gainditu. Superar, vencer.
ERABATEKO.- Zeharokoa, guztizkoa. Total.
GALDUTZAT EMAN.- Dar por perdido.
JASAN.- Nozitu. Sufrir.
BERRANTOLATU.- Reorganizar.
ZORRAK ZOR.- (Mendeku-kutsua adierazten du). Queda pendiente la deuda.
ERREGE-GALTZADA.- Camino real.
ETSAI.- Arerioa, aurkaria. Enemigo.

ZIRIKATU.- Xaxatu. Incordiar.
AGUDO.- Azkar, arin. Rápido.
MATXINATU.- Alzarse, rebelarse.
GARAIZ.- A tiempo.

JENERALA!
KARLISTAK GURE
GIZONENGANDIK OSO
GERTU DAUDE.

KAKA ZAHARRA
AZKAR, ERRETAGORRI
INDARTU BEHARRA
DAGO!

BAINA, BAT-BATEAN ...

AURRERA, GEHIAGO
DIRA BAINA KOLDARRAGOAK!

JAUNGOKOA BASATI HORIEK GURE GAINERA
DATOZ! ETA INGURATZEN ARI ZAIZKIGU!

AAAAAGHHH

EZ KARTUTXORIK GALDU!
BAIONETRAK MUNTATU ETA
LABAKADAZ GARBITU
ITZAZUE!

KONPANIA, NERE
ATZETIK! KONBOYAREN
IHES-EDIA! BABESTEKO
AURRE EGINO DIOGU
ETSAIARI

KORONELA
MANIOBRA HORI
ARRISKITSUE GIA DA
EZ BAITUGU
INOLAKO
BABESIK!

ETA HALAXE, O'DONELL-EN AHALEGINAK
ALFERRIKAKOAK IZAN ZIREN ETA MENPERATU
ONDOREN, PRESO HARTU ZUTEN.

BEGIRA EZAZUE
ZER NOLAKO EHIZA
EGIN DUGUN.

ZURE IZEN-ABIZENAK.

LA BISBAL-GO KONTE KORONELA
NAIZ ETA QUESADA
JENERALA RI IRUNERA
LAGUNDU EGITEN
NION.

ERAMAZUE
ZUMALAKARRE-
AURRERA.

JENERALA,
LIBERALEN OFIZIAI-
NAGUSIETAKO BAT PRESO
HARTU DUGU.

LEOPOLDO
O'DONELL DUTIZENA,
LA BISBAL-GO KONTE KORONEL
ETA INARDUNEAN BURU BANAZ
ERE MISO KONETAN QUESADARI
LAGUNDU EGITEN NION SOILIK
IRUINEAN EZKONDU NAHI
NUKE ETA.

LA BISBAL-GO KONTEAREN
SEME? ZURE AITA INDEPENDENTZ
GERRAKO HEROI IZAN-
DAKOA, BAINA ONDOREN TRAIKIDIA
LEGE MARTZIALAREN ARABERA
FUSILATUA IZANGO ZARA.

TOLEDOKO ARMILDE
KONTE JENERALARI
NERE ERABAKIARI BURUZ
IPATZI DIOT ETA ATAUJGO
AUKATEAREN ERAHILKETAGATIK
ZIGORTUA IZAN GO
ZARELA ESAN DIOT.

BI TARTEAN,
PRESOAK GUTZA -
PERATU ETA EMAIDAZUE
EKUTZAREN BERRI.

GURE GIZONEK
ALTSASUJO BASOKO
IRTEERAN ETSAIA HARRAPATU
DUTE HILDAKO ASKO KAPATUZ.
ZALAPARTAKA DOAZ (HESI,
GERRA - KAKAK ETA
HORNIDURA ASKO HARTU
BAITIEGU.

ETA BAITA
VICENTE QUESADAREN
KAPELA ERE.

ZEGAMAKO BIDETIK
IHESI DOAZ.

GURE ARMADAREN ZATI NAGUSIAK
EGIN BIEZAIO ERASOARI. JENDE AURREAN
NI ALPROJA NAZELA ESATEN AUPARTU ZEN
MILITAR HORREK JAKINGO DU BAI NOREKIN
ARI DEN.

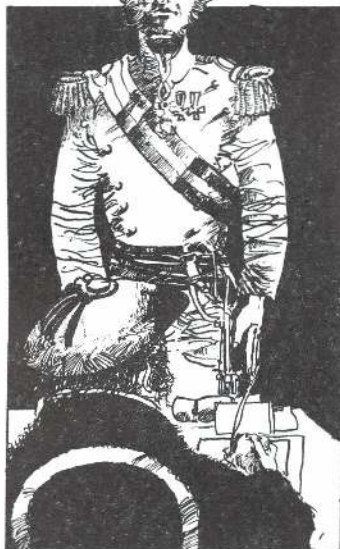
HABE 278

KOLDAR.- Beldurtia. Cobarde.
BASATI.- Basa. Salvaje.
GARBITU.- Hil, akabatu. Matar.
ERAHILKETA.- Hilketa. Muerte.
BASO.- Oihana. Bosque.
HORNIDURA.- Abastecimiento.
ERASOARI EGIN.- Erasotzen hasi. Comenzar a atacar.
ALPROJA.- Bilaua. Vil, villano.
ASTINDU.- Jipoia. Paliza.

ALU ZIKIN HORIEK.- Esos cerdos cabrones.
 BARREIATU.- Sakabanatu. Dispersar.
 EGON HADI HORTAN!.- ¡Que te crees tú eso!
 DOMINA.- Medalla.
 SARRASKI.- Triskantza. Carnicería.
 PREMIAZKO MEZU.- Mensaje urgente.
 TURUTARI.- Trompetero, trompeta.
 PIZTIA.- Bestia.

DON TOMAS JENERALA
PROPOSAMEN BAT EGINGO DIZUT;
NAFARROAKO BATAILOI GUZTIAK
HORNITZEKO ADINA DIRU EMANGO
DIZUT NERE BIZITZAREN TRUKE.

BENO, ESKAINTZA
TENTAGARRIA BENETAN, BAINA
GURE ERREGEAREN AZKENEKO
DEKRETUAK ZIGOR-LEGEA BETETZERA
BEHARTZEN GAITU: GERRA-LEGEAK BETE
EGINGO DIRA ETA ZU, BESTE 30
OFIZIALEKIN BATERA FUSILATUA
IZANGO ZARA.

EPAIA BETE EGIN ZEN ETA LA BISBAL-GO KONTEAK
EZIN IZAN ZUEN INOIZ IRUNERA AILEGATU
EZKONTZEKO.

FRUCTUOSO BAIONA KAPITAINA EGIN
ZUTEN EREDU: ZAURITURIK, OHETIK
ALTARAZI ETA LAKUNTZAKO PLAZAN
FUSILATU.

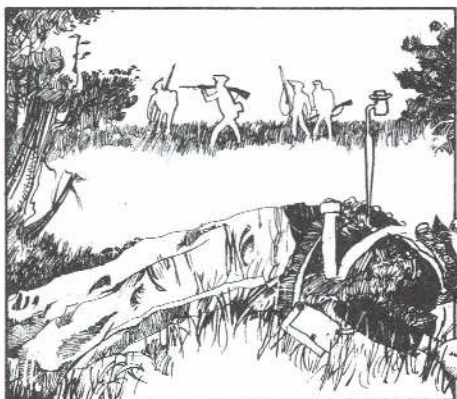
ALTSASUKO EKINTZA ZUMALAKARREGIRENTZAT
LEHENENGO GARAIPEN GARRAUTZITSUA IZAN ZEN
AURREKANTZEAN MADRILGO GOBERNUAREN TROPAK
ESTU ETA LARRI EDUKIKO ZITUVEN EJERZITO
BAT QSATZEA LORTUKO ZUVEN.

ALTSASUKO PORROTAK ETA
ONDORONGO FUSILAMENDUEK LIBERAK
ALPERDIAN ERAGINDAKO AMORRAZIOAK
ERREPRESALIA GEHIAGO EKARRI ZUVEN

GERRAK HERRIA ODOLOSTUKO ZUVEN BESTE
SEI URTEZ, 1839. EKO ABUZTUAN SINATUTAKO
BERGARAKO HITZARMENAK IPARRALDEKO KARUSTEN
EJERZITO OSOAREN KAPITULAZIOA EKARRI
ZUVEN.

BAINA HITZARMEN HONEK ARAGOI ETA VALENTZIAN
IZANGO ZUVEN, GERRA BESTE URTEBETE
ESPARTEROK MORELLA MARTU OUBOREA
ETA GAIXORIK, 1.840-EKO UZTAILEAN MUGA
4.600 INFANTE ETA 300 ZALDIKIN ERBESTERATUZ
LEHEN GERRA KARLISTA BUKATUA ZEGOEN.

OSO INPAR GUTXI
LUZATU BAITZEA
CABRERAK NEKATU
IGAROKO ZUVEN,

J.J. Miguel - 1995

HABE 278 AMORRAZIO.- Amorrúa. Rabia.
GARAIPEN.- Garai(tu)+pen. Victoria.
ODOLOSTU.- Desangrar.
HITZARMEN.- Akordioa. Pacto

EZETZ ASMATU

1.A/2.C/3.B/4.B/5.A/6.B/7.C/8. Urrutiko kanpaiak soinu handiak - Sukaldean emakume bat gutxiegi, ta bi gehiegi - Gizona meloiaren pareko, helduago eta hobeto/9.B/10. Ez dituzte probatzen ere: behi-haragia, edari komertzialak, esnekiak, kafea, tea/11.C/12.C/13.C/14.B/15.B/16. Aseguratzek arriskua ebaluatzea dakar, hau da, prezio bat jartzea eta horrek arazo diplomatikoak ekar ditzake: "Horrek nik baino gehiago balio du edo?" /17.A/18.C/19. Gaua arte itxoin zuen eta argazki-flashak bota eta bota aritu zen, harik eta norbait konturatu zen arte/20. Oilarrak ez du arrautzarik egiten.

JEROGLIFIKOA

Gazta - INA erreak
Gaztaina erreak

POEMA PRESOA

Noiz egingo ote du elurra
nire herria
berriro ikusteko.
(Juan Kruz Igerabide)

HITZ GEZIDUNAK

					K		H		A		S	
					J	A	K	I	N	T	S	U
						L	O	G	A	L	E	A
					D	E	N	A		E	N	
	L		S		A	T		A	T	A	L	
L	U	Z	E	A		U	R	R	A	T	U	
	Z	I	A	P	E	A		R		O	K	
P	E	N	N		C		B	E	I	R	A	
	M	G		D	U	K	A	T		E	I	
L	E	I	H	O		I	L	A	R		N	
	T	R	I	K	O	T	A	T	U	A	K	
E	R	A		T	N	T		S		L	A	
	A	T	S	O		O	R	U	B	E		
B	I	S	I	R	A		I	A		T	A	
	A	U	R	E	L	I	O		Z	U	R	

LETRA-ZOPA

E	T	E	S	K	O	Z	I	E
I	R	R	A	L	I	H	R	X
A	T	R	O	S	E	R	O	L
I	T	O	E	U	E	I	N	A
A	O	D	A	T	U	G	A	B
E	N	A	R	E	O	E	M	E
I	Z	A	R	A	S	R	I	A
O	T	A	H	A	Z	I	E	P
U	H	A	R	T	F	O	K	U

Erretratu, lore-sorta, zahato, hilarri,
erretore, karta, sute, faraoi, izara,
dorre, igeri, labe

Hemendik at

2 Abesti hori Euskadi Gaztea-ko zerrendetan zegoen haiekin **mintzatu** ginenean. Baina ez pentsa umeentzako kanta denik, ez horixe! Abesti borrokalariak dira **iruindar** hauenak: matxismoaren aurkakoak, euskararen aldekoak, abertzaleak... Musika, berриз, dantzarakoa, diskotekan entzun ohi den **tankerakoa**! Kocktail bitxia, beraz, eta **makina bat komeria sortu** diena, bestalde.

Batzuek, **ezjakintasunez**, *bakailao* musika-motaren barruan **sailkatu** dute. Baina musikari gazte hauek **gezurtatu** egin nahi dute hori: "Gure abestiek badute hitza, kantatu egiten ditugu, eta melodia ere badute, eta *bakailaoak ez*", dio Iker

Sadabak. *Eurodance, Dream eta Happy Hardcore* erritmoak erabili dituzte beren lehen diskoan, hirurak dantzarako **egokiak**. Musikari nafar hauek, ordea, ez dira diskotekazaleak. Nahiago dute taberna, gaztetxe eta horrelako giroetan ibili, eta, egia esan, haien musika toki horietan entzuten da gehien.

Zuzeneko **emankizunetan** ere diskotekatik kanpora ibiliko dira. Leitza, Ermua, Oleta eta Tafallan **jotzekoak dira** hemendik gutxira. Eta, horretarako, beste lagun bat sartu dute taldean, zuzenean dantzatzeko. Izan ere, musika-mota honek zuzeneko emankizunetarako **oztopo** asko ditu. Musika-tresna

*Txanogorritxo dut izena
amonaren etxera noa
amonatxoa ikustera*
(Hemendik At! diskotik hartua)

batzuen soinua **aurrez** grabatua eramaten da, **ez baitago** eskenategian denak batera **jotzerik**. Zuzenean teklatuak jotzen dituzte, eta kantatu ere bai. Baina, ikuskizuna borobiltzeko, komeni da dantzariaren bat tartean sartzea. Eta bat baino gehiago bada, hobe: Stella, taldeko abeslaria **behintzat** prest dago dantzariari laguntzeko. Ea ikusle-jendeak ere ipurdia **astintzen** duen!

HEMENDIK AT! - Hemendik kanpora!
MINTZATU.- Hitz egin. (*Mintzatu* aditzak NOR eskatzen du; *hitz egin* aditzak, berриз, NOR NORK
IRUINDAR.- Iruñekoa.
TANKERA.- Era, molde. *Estilo*.
MAKINA BAT KOMERIA.- Arazo asko. *Muchos problemas*.
SORTU.- Crear.
EZJAKINTASUN.- Ignorancia.

SAILKATU.- Clasificar.
GEZURTATU.- Desmentir.
EGOKI.- Aproposa. *Adecuado*.
EMANKIZUN.- Saioa. *Actuación*.
JOTZEKOAK DIRA.- Jotzeko asmoa dute. *Van a tocar*.
OZTOPO.- Eragozpena, zailtasuna. *Obstáculo*.

AURREZ.- Por anticipado.
EZ BAITAGO JOTZERIK.- Ezin da jo. *No se puede tocar*.
BEHINTZAT.- Behinik behin, gutxienez. *Al menos*.
ASTINDU.- Eragin. *Sacudir, menear*.

HADE

Helduen Alfabetatze eta Berreuskalduntzerako Erakundea

Erakunde Autonomiaduna

